

SOCIALS



GUIA D'AULA ESO

2

Programa
Olympe de Gouges



Aquest projecte editorial de l'àmbit social ha estat elaborat d'acord amb les dimensions competencials i els continguts descrits en el decret d'ordenació curricular publicat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya l'any 2015; aquest decret es fonamenta en la Llei d'educació de Catalunya i en les directrius de la Unió Europea, i respon al marc normatiu i a la legalitat vigent.

Equip editorial:

Cap del projecte editorial: Montse Ballaró
Coordinació editorial i edició: Berta Ferrer Serret

Coordinació artística i disseny: Laura R. Dengra
Maquetació: Mercedes F. Bravo

Aquesta guia d'aula correspon als continguts del llibre de Socials 2 (Programa Olympe de Gouges), de Manuel Burgos Alonso i María Concepción Muñoz-Delgado y Mérida.

© 2021 d'aquesta edició: Editorial Barcanova, SA
Rosa Sensat, 9-11, 4a planta. 08005 Barcelona
Telèfon 932 172 054
barcanova@barcanova.cat
www.barcanova.cat

Primera edició: juny de 2021
ISBN: 978-84-489-5334-8
DL B. 11915-2021
Printed in Spain



Reservats tots els drets. El contingut d'aquesta obra està protegit per la llei, que estableix penes de presó i multes, a més de les indemnitzacions corresponents per danys i perjudicis, per a aquells que reproduïssin, plagiessin o comunicuessin públicament, totalment o parcialment, una obra literària, artística o científica, o la seva transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol tipus de suport o comunicada per qualsevol mitjà, sense l'autorització preceptiva.

» ÍNDEX

» EL PROJECTE DE CIÈNCIES SOCIALS	5
Presentació	7
» UN CURRÍCULUM COMPETENCIAL	11
Les competències, les rúbriques i les dianes	13
Competències de l'àmbit social. Ciències socials: geografia i història	16
Els objectius de desenvolupament sostenible (ODS)	17
» DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE	19
Índex de Socials	20
Temporització orientativa	24
Desenvolupament de les unitats	27
Unitat 1. L'inici de l'edat mitjana. Germànics i bizantins	27
Unitat 2. L'islam	44
Unitat 3. L'alta edat mitjana. L'inici del feudalisme	61
Unitat 4. La península Ibèrica entre els segles VIII i XI	79
Unitat 5. La plena edat mitjana. El renaixement urbà	100
Unitat 6. La península Ibèrica entre els segles XI i XIII	118
Unitat 7. La baixa edat mitjana. Crisi i recuperació	139
Unitat 8. L'espai humà mundial	158
Unitat 9. L'espai humà a Europa, a Espanya i a Catalunya	178
Unitat 10. Un món de ciutats	197
Unitat 11. Les ciutats a Europa, a Espanya i a Catalunya	215
Unitat 12. Les societats actuals	233

EL PROYECTO DE SOCIALES

» PRESENTACIÓ

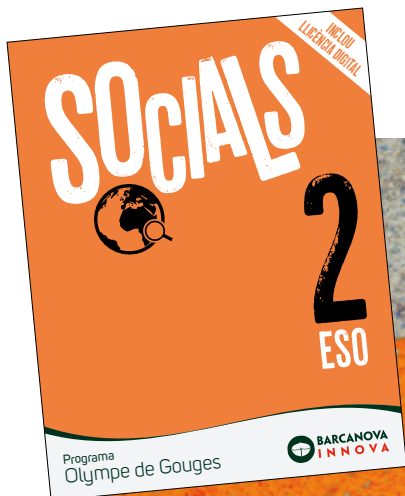


» PRESENTACIÓ

El nou projecte per a l'**Educació Secundària Obligatoria** permet avançar des del marc de l'escola curricular fins a l'escola competencial, responent a la demanda de noves eines que aquest nou model necessita. Es tracta de formar alumnes competents a l'hora de connectar els continguts amb la informació que requereixen en cada moment per interactuar amb l'entorn, per donar-los un sentit d'utilitat transversal que els ajudi a resoldre els problemes i reptes que els planteja el seu procés d'aprenentatge i la societat en què vivim.

Per facilitar el **procés d'aprenentatge competencial** proposem un material educatiu amb un **contingut teòric** com a font d'informació de tot allò que estableix el currículum per a la matèria i el curs corresponent, i unes activitats perquè l'alumne aprengui a gestionar la informació i adquireixi la competència d'**aprendre a aprendre**. A més a més, el docent disposa d'un **llibre digital descarregable, multisuport, multidispositiu i multiplataforma**, que conté recursos exclusius, com ara suggeriments didàctics, vídeos i enllaços d'interès per ajudar a dinamitzar l'aula i motivar l'alumnat.

Aquesta **Guia d'aula** per a l'àmbit de les **ciències socials**, forma part del projecte competencial elaborat per l'editorial seguint el currículum del Departament d'Ensenyament. Cobreix totes les necessitats del docent per afrontar el **currículum competencial** enfocat a treballar les competències pròpies de l'àmbit, agrupades per **dimensions**.



El contingut de la guia està pensat per facilitar la tasca del professorat a l'aula: per això es presenta la **reproducció de les pàgines del llibre** amb la informació necessària per ser utilitzada en cada moment:

- La **temporització orientativa** del contingut del llibre.
- Una proposta de **programació didàctica** de cada unitat.
- Els **continguts clau** de cada unitat.
- Les **solucions** de totes les activitats.
- La indicació de les activitats vinculades amb la consulta d'**internet** (🌐)
- La indicació de les activitats proposades per avaluar per dimensions i competències amb l'aplicació **AvaluApp** (📄)
- La indicació de les activitats relacionades amb els **objectius de desenvolupament sostenible** (ODS, 🌍).

DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE

» **TEMPORITZACIÓ ORIENTATIVA**

Es fa difícil establir una temporització que sigui aplicable a tots els grups, ja que els ritmes d'aprenentatge solen ser diversos. D'altra banda, pot haver-hi alguna part de l'alumnat que, per les seves característiques, no treballi tots els continguts i activitats que presentem. És per això que la temporització que oferim aquí només és indicativa i orientadora. (TOTAL: 105 hores lectives)

UNITAT 1	HORES LECTIVES	UNITAT 3	HORES LECTIVES
1. L'edat mitjana. Època i civilitzacions	1 h	1. El feudalisme a Europa	1 h
2. L'Imperi bizantí (I). Trets generals	1 h	2. L'economia feudal	1 h
3. L'Imperi bizantí (II). La societat i l'art	1 h	3. La societat feudal	1 h
4. L'assentament dels germànics a Occident	1 h	4. Com vivien els nobles?	30 min
5. Els regnes germànics (I). Els visigots	1 h	5. Com vivien els clergues?	30 min
6. Els regnes germànics (II). Els francs (l'Imperi carolingi)	1 h	6. Com vivien els camperols?	30 min
Tècniques	1 h	7. L'art romànic (I). L'arquitectura	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min	8. L'art romànic (II). L'escultura i la pintura	1 h
Posa a prova les teves competències	30 min	Tècniques	2 h
		Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
		Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 2	HORES LECTIVES	UNITAT 4	HORES LECTIVES
1. El naixement de l'islam	1 h	1. Al-Àndalus. L'islam a la península Ibèrica	1 h
2. L'expansió islàmica	1 h	2. L'organització política i econòmica d'Al-Àndalus	30 min
3. Les activitats econòmiques	1 h	3. La societat i la vida quotidiana	30 min
4. La societat i la vida quotidiana	30 min	Repte: Com aconseguir aigua per a les ciutats?	1 h
5. La ciutat musulmana	30 min	4. La cultura i l'art califal	30 min
Repte: Descobrim tot el que ens han aportat les cultures orientals i la cultura musulmana	2 h	5. Els nuclis de resistència cristians (722-1035)	30 min
6. El llegat artístic	1 h	6. L'organització dels nuclis de resistència	30 min
Tècniques	2 h	7. L'art en els segles IX i X. El camí de Sant Jaume	30 min
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min	8. L'art romànic peninsular	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min	9. Una terra de frontera	30 min
		Tècniques	2 h
		Posa a prova les teves competències	1 h
		Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 5	HORES LECTIVES	UNITAT 7	HORES LECTIVES
1. El territori europeu. Un mosaic de regnes i de pobles	1 h	1. La baixa edat mitjana a Europa	30 min
2. Els progressos agraris	30 min	2. La baixa edat mitjana a Al-Àndalus. El regne nasrítida	30 min
3. Les ciutats medievals (I). Recuperació, funcions i espais	30 min	3. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (I). La política	30 min
4. Les ciutats medievals (II). El govern i l'economia	30 min	4. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (II). L'economia	30 min
5. La societat i la vida quotidiana	30 min	5. La societat i els seus conflictes	30 min
6. La renovació cultural i religiosa	30 min	Repte: Descobrim la vida dels seus pensadors	1 h
7. L'art gòtic (I). L'arquitectura	1 h	6. La cultura i l'art	30 min
8. L'art gòtic (II). L'escultura, la pintura i les vidrieries	30 min	7. Catalunya a la baixa edat mitjana	1 h
Tècniques	2 h	Tècniques	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min	Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min	Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 6	HORES LECTIVES
1. La decadència política i territorial d'Al-Àndalus	1 h
2. Consolidació i avanç dels regnes cristians	1 h
3. El govern i l'administració dels regnes cristians	30 min
4. El repoblament del territori conquerit	30 min
5. Les activitats econòmiques dels regnes cristians	30 min
6. Societat estamental i formes de vida	30 min
7. La cultura i l'art dels regnes cristians	30 min
8. Catalunya i Aragó	1 h
9. Les institucions de la Catalunya medieval	1 h
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min



UNITAT 3 • DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE

UNITAT 3
L'ALTA EDAT MITJANA
L'INICI DEL FEUDALISME

CONTINGUTS CLAU DE LES COMPETÈNCIES

CC1. Textos de les cènices socials: descripció, aplicació, justificació, interpretació i argumentació, i vocabulari propi.

CC3. Cronologia i temps històric.

CC4. Coneixement històric temporal.

CC5. Forns primàries i secundàries.

CC6. Vincles entre el passat, el present i el futur. L'empèria històrica.

CC10. Models d'interpretació geogràfica i de fets històrics.

CC11. Les dones en la història i en les societats actuals.

CC12. Les manifestacions artístiques en el seu context històric. Valoració estètica. Estils i llenguatges expressius.

CC13. Anàlisi d'imatges i referents estètics. Descodificació de llenguatges icònics, simbòlics i audiovisuals.

CC14. Defensa, protecció i difusió del patrimoni historicoartístic i cultural.

CC15. Canvis, contruïtes i ruptures en el món de la cultura i l'art, en les mentalitats.

CC17. Cerca, anàlisi i contrast d'informacions diverses.

CC18. Lectura interpretativa de mapes, plànols i imatges de diferents característiques i suports. eines d'orientació espacial.

CC28. Situacions de desigualtat, injustícia i discriminació.

Solucionari

1. a) El feudalisme va ser vigent durant tota l'edat mitjana, aproximadament des del segle IX fins al XV, tot i que no es va estendre de la mateixa manera a tot Europa.

b) Va adquirir els seus trets bàsics entre els segles IX i XI i va entrar en crisi entre els segles XIV i XV.

2. Resposta oberta. Principalment, els musulmans, els vikings i els maglars. En són exemples, la invasió musulmana de Sicília (827), la invasió i fundació de Dublín pels vikings (841), que també saquejaren Pisa (860) i s'establiren a Normandia (911), o la invasió marítima de Pamplònia (895).

3. L'art romànic, en bàsicament religiós: monestirs (Cluny), catedrals (Pisa), esglésies (Santa Fe de Conques), i també castells (Praga).

Notes

DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE • UNITAT 3

1. EL FEUDALISME A EUROPA

1.1. El feudalisme i Europa

1.2. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.3. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.4. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.5. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.6. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.7. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.8. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.9. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.10. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.11. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.12. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.13. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.14. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.15. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.16. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.17. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.18. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.19. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.20. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.21. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.22. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.23. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.24. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.25. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.26. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.27. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.28. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.29. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.30. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.31. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.32. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.33. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.34. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.35. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.36. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.37. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.38. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.39. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.40. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.41. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.42. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.43. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.44. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.45. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.46. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.47. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.48. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.49. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.50. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.51. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.52. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.53. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.54. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.55. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.56. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.57. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.58. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.59. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.60. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.61. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.62. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.63. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.64. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.65. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.66. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.67. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.68. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.69. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.70. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.71. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.72. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.73. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.74. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.75. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.76. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.77. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.78. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.79. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.80. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.81. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.82. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.83. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.84. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.85. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.86. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.87. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.88. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.89. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.90. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.91. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.92. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.93. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.94. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.95. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.96. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.97. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.98. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.99. El desenvolupament de l'edat mitjana

1.100. El desenvolupament de l'edat mitjana

Activitats complementàries

1. Ordena els següents fets històrics i dibuixa un eix cronològic en el teu quadern:

Mort de Carlemany - inici del califat abbassí - Fundació de l'orde del Cister - Els turcs conqueriren el califat abbassí - Inici del regnat de Carlemany - Fundació del monestir de Cluny

2. Respon a les preguntes següents: a) Amb quin altre nom eren coneguts els vikings? b) D'on procedien? c) Quin tipus de transport utilitzaven per recórrer distàncies llargues?

3. Fes un treball d'investigació sobre els pobles vikings i els maglars, centrant-te en les seves característiques principals, focs d'assentament i influències.

Solucionari

1. En el segle IX, en l'actual Espanya hi havia l'Imperi de Carlemany i els regnes cristians. A França, hi havia el Regne occidental francès, l'alta Borgonya i la baixa Borgonya, i els musulmans a Còrsega, a Alemanya, el Regne oriental francès. A Itàlia, els Estats Pontificis, Verona, el Benevent, el regne d'Itàlia, i al sud una part de l'Imperi bizantí, i els musulmans a Sardenya i Sicília. Els territoris musulmans ocupaven bona part de la península Ibèrica, les illes Balears, Còrsega, Sardenya, Sicília i tot el nord d'Àfrica.

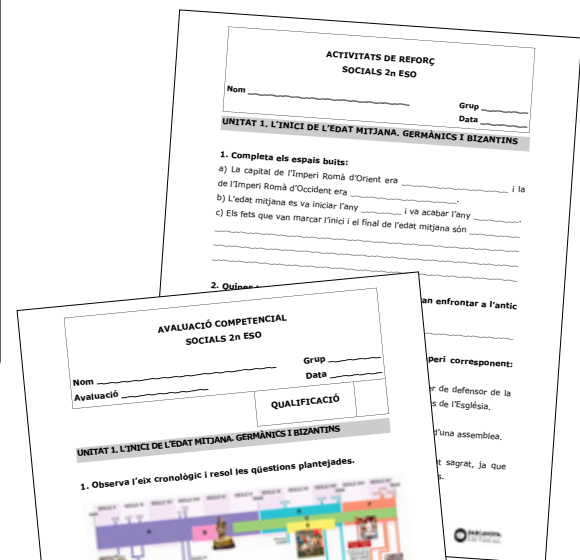
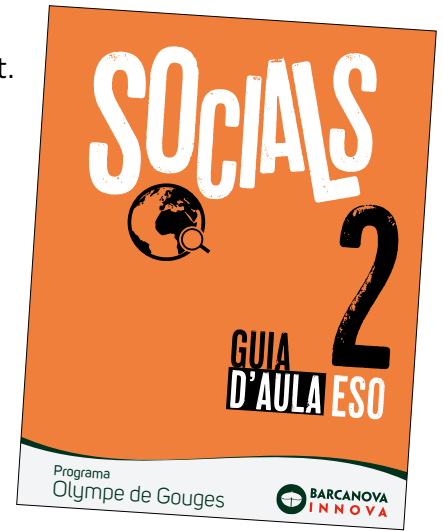
2. a) Els pobles invasors eren els musulmans, els normands i els hongaresos. b) Els musulmans atacaven des del nord d'Àfrica. Els normands, o vikings, sortien de les seves terres, al nord d'Europa, i s'estenien cap al sud, per la mar del Nord i l'oceà Atlàntic, i per la banda de l'est cap als pobles estaus. Els hongaresos es movien pel centre d'Europa.

3. L'origen del feudalisme va ser una conseqüència de la inseguretat i dels moments de crisi i de pobresa que van sorgir després de la mort de l'emperador Carlemany el 814.

4. La curia regia era una assemblea de nobles i d'eclesiàstics que aconsellaven el rei en els assumptes més importants.

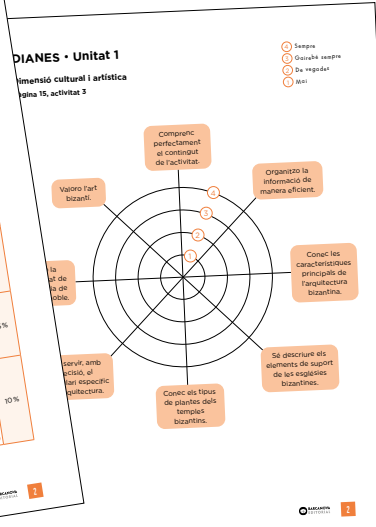
Per tal de completar les eines per al professorat, el docent pot comptar amb material complementari preparat per ser fotocopiats, i que el podrà descarregar des de l'espai personal del web www.barcanova.cat en format Word, perquè el pugui modificar i adaptar a les necessitats particulars dels seus alumnes:

- **Avaluacions curriculars:** tres propostes en tres nivells de dificultat.
- **Avaluacions competencials:** seguint el model de les proves PISA.
- **Activitats de reforç.**
- **Rúbriques i dianes d'avaluació.**
- **Les solucions de les activitats complementàries.**
- **Les orientacions metodològiques per als continguts.**



RÚBRICUES • Unitat 1
 Dimensió geogràfica i històrica
 Pàgina 12, Activitat 2

Descripcions	Expert 4 (20%)	Avançat 3 (75%)	Nou 2 (50%)	Per
1. Selecció de fets històrics i significatius i organització cronològica.	Se seleccionen fets històrics i significatius i s'organitzen cronològicament.	Se seleccionen fets històrics i significatius i s'organitzen cronològicament.	Se seleccionen fets històrics i significatius i s'organitzen cronològicament.	10%
2. Ordenació geogràfica i espacial de les regions històriques.	Se ordena geogràficament i espacialment les regions històriques.	Se ordena geogràficament i espacialment les regions històriques.	Se ordena geogràficament i espacialment les regions històriques.	20%
3. Adreçament i descripció de les regions històriques.	Adreçament i descripció de les regions històriques.	Adreçament i descripció de les regions històriques.	Adreçament i descripció de les regions històriques.	20%
4. Localització i descripció de les regions històriques.	Localització i descripció de les regions històriques.	Localització i descripció de les regions històriques.	Localització i descripció de les regions històriques.	25%
5. Identificació i descripció de les regions històriques.	Identificació i descripció de les regions històriques.	Identificació i descripció de les regions històriques.	Identificació i descripció de les regions històriques.	10%



UN CURRÍCULUM COMPETENCIAL

- » LES COMPETÈNCIES, LES RÚBRIQUES I LES DIANES
- » COMPETÈNCIES DE L'ÀMBIT SOCIAL
- » ELS OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE (ODS)



» LES COMPETÈNCIES, LES RÚBRIQUES I LES DIANES

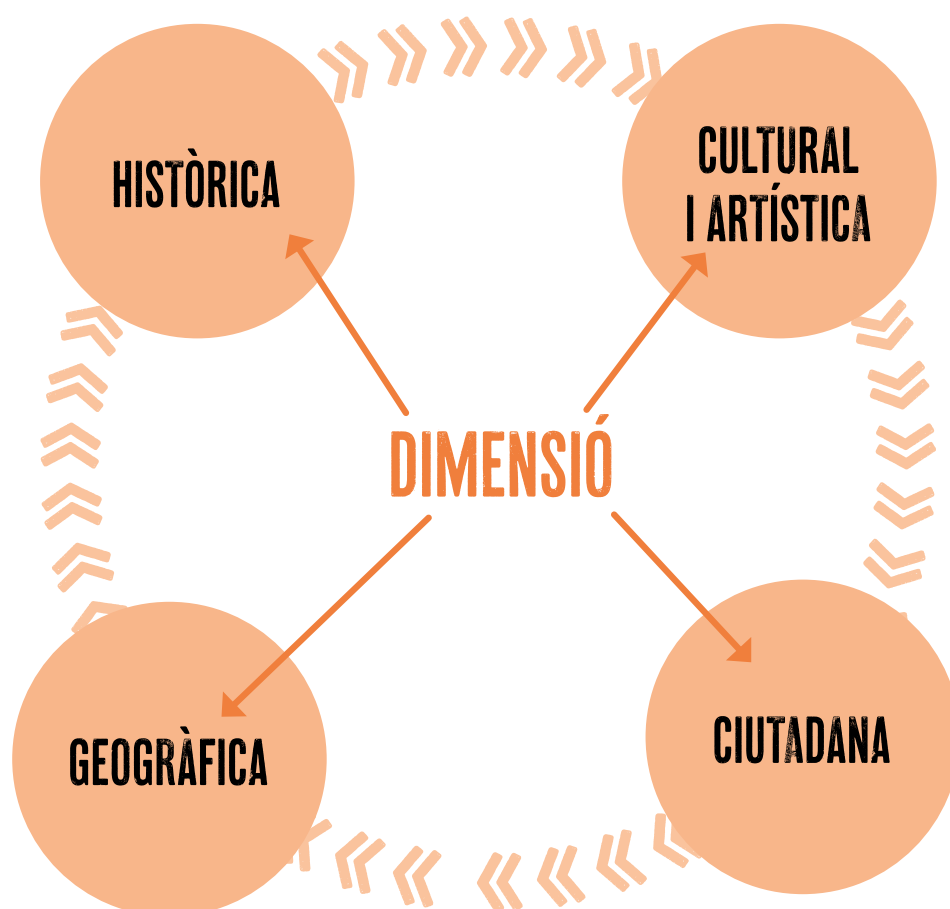
Les competències

Una **competència** és el resultat d'integrar coneixements, habilitats i actituds d'una manera pràctica i saber-les aplicar a contextos diversos, siguin de l'àmbit acadèmic o de l'àmbit no acadèmic. Les competències són, per tant, combinacions de coneixements, habilitats i actituds adquirides que interactuen per donar una resposta eficient al treball o a l'activitat que es duu a terme.

L'objectiu principal de l'aprenentatge és el desenvolupament de les competències. La nomenclatura de les competències que utilitzem en aquesta Guia d'aula és la que estableix el Departament d'Ensenyament en el document *Competències bàsiques de l'àmbit social*.

Les competències s'han de considerar totalment integrades amb els continguts del currículum. Per a l'adquisició de cada competència són necessaris continguts molt diversos que s'hauran d'anar assolint progressivament al llarg dels cursos. Les competències de cada àmbit de coneixement s'estableixen per a tota l'etapa educativa; per tant, la seva adquisició s'haurà d'anar consolidant amb els aprenentatges que es vagin aconseguint en els diversos cursos de l'ESO.

Cal assenyalar que no totes les activitats que requereix un alumne per assolir plenament els continguts tenen un caràcter competencial. També són necessàries les activitats d'aplicació directa dels continguts.



Les rúbriques

Les **rúbriques** són eines d'autoavaluació dels alumnes que serveixen perquè siguin conscients del seu nivell d'aprenentatge, però també són una eina excel·lent per al docent per copsar la percepció que cada alumne té d'aquest aprenentatge i, si cal, establir estratègies perquè millorin.

Es poden fer servir en l'avaluació de determinades activitats i descriuen les característiques específiques d'aquella activitat en diversos nivells de rendiment, per tal d'aclarir allò que s'espera del treball de l'alumne, valorar-ne l'execució i facilitar el *feedback* (retroalimentació).

Així, doncs, la rúbrica és un instrument d'avaluació que no solament serveix per al docent, que la utilitza per mostrar a l'alumnat, d'una manera clara, el que es valorarà d'aquella tasca i com hi poden arribar, sinó també per a l'alumne, ja que facilita l'autoreflexió i la seva implicació activa i, per tant, és una eina per guiar-ne l'aprenentatge. A més, la rúbrica pot ser motivadora si orienta l'alumnat sobre com pot millorar.

Si es vol que sigui una eina potent per a l'aprenentatge de l'alumnat, cal involucrar-lo en la seva elaboració, posada en pràctica i revisió. En aquest programa de Ciències socials: geografia i història posem a l'abast del docent diferents rúbriques perquè les pugueu fotocopiar, comentar i lliurar a cada un dels vostres alumnes abans de fer l'activitat a què es refereix i, si ho creieu convenient, modificar-la conjuntament, de manera que sigui una mena de contracte entre docent i alumnat.

Per a cada descriptor s'estableix una gradació en quatre nivells, cada un amb un valor: expert (4), avançat (3), aprenent (2) i novell (1), i s'estableix un percentatge per a cada ítem, de manera que, tots sumats, arribin a 100.

Si d'una competència indiquem que té un percentatge del 5%, l'alumne que marqui l'opció *expert* obtindrà el 100% del percentatge de la nota, és a dir, un 5%; el que hagi marcat l'opció *avançat* obtindrà un 75% del 5%, és a dir, un 3,75%; l'*aprenent*, un 50% del 5%, és a dir, un 2,5%, i el *novell*, un 25% del 5%, és a dir, un 1,25%. Sumats els valors obtinguts per a cada ítem, tindrà el valor global d'assoliment d'aquella activitat i el percentatge corresponent a cada competència.

Tant els descriptors de les competències —o ítems— com els percentatges que hem atorgat a cada un dels podeu modificar segons el vostre criteri. El que cal és que, repartits els percentatges, el total faci 100. També, a partir d'aquests models, vosaltres mateixos podeu elaborar rúbriques per a altres activitats o treballs del vostre alumnat.

RÚBRICUES · Unitat 1
 Dimensió geogràfica i històrica
 Pàgina 12, Activitat 2

Descriptors	Nivell d'assoliment				Pes
	Expert 4 (100%)	Avançat 3 (75%)	Aprenent 2 (50%)	Novell 1 (25%)	
1. Selecció de fets històrics i cronològics i ordenació cronològica.	Se seleccionen fets històrics significatius i els ordena cronològicament amb solidesa.	Se seleccionen pocs de fets històrics significatius i els ordena cronològicament.	Se seleccionen poques dades històriques i les ordena cronològicament.	Tinc dificultats per seleccionar fets històrics significatius i ordenar-los cronològicament.	10%
2. Obtenció d'informació a partir de mapes històrics.	Se obté informació fàcilment a partir de mapes històrics.	Se obté informació amb facilitat a partir de mapes històrics.	Se obté informació bàsica a partir de mapes històrics.	Tinc dificultats per obtenir informació a partir de mapes històrics.	20%
3. Aquisició i domini de nou vocabulari.	Adquireixo nous vocabularis històrics i els utilitzo amb solidesa i precisió.	Adquireixo nous vocabularis històrics i els utilitzo amb facilitat i precisió.	Adquireixo i utilitzo nous vocabularis històrics i geogràfics bàsics.	Tinc dificultats per adquirir i dominar nous vocabularis històrics i geogràfics.	20%
4. Localització sobre un mapa dels territoris històrics.	Localitzo sobre un mapa els territoris històrics de manera molt precisa.	Localitzo sobre un mapa els territoris històrics de manera precisa.	Localitzo sobre un mapa els territoris històrics de manera bàsica.	Tinc dificultats per localitzar sobre un mapa els territoris històrics de manera precisa.	25%
5. Identificació sobre un mapa dels territoris actuals que van formar part d'un territori històric.	Se identifiquen molt bé sobre un mapa les correspondències entre els territoris històrics i els territoris actuals.	Se identifiquen prou bé sobre un mapa les correspondències entre els territoris històrics i els territoris actuals.	Se identifiquen sobre un mapa algunes correspondències entre els territoris històrics i els territoris actuals.	Tinc dificultats per identificar sobre un mapa les correspondències entre els territoris històrics i els territoris actuals.	10%

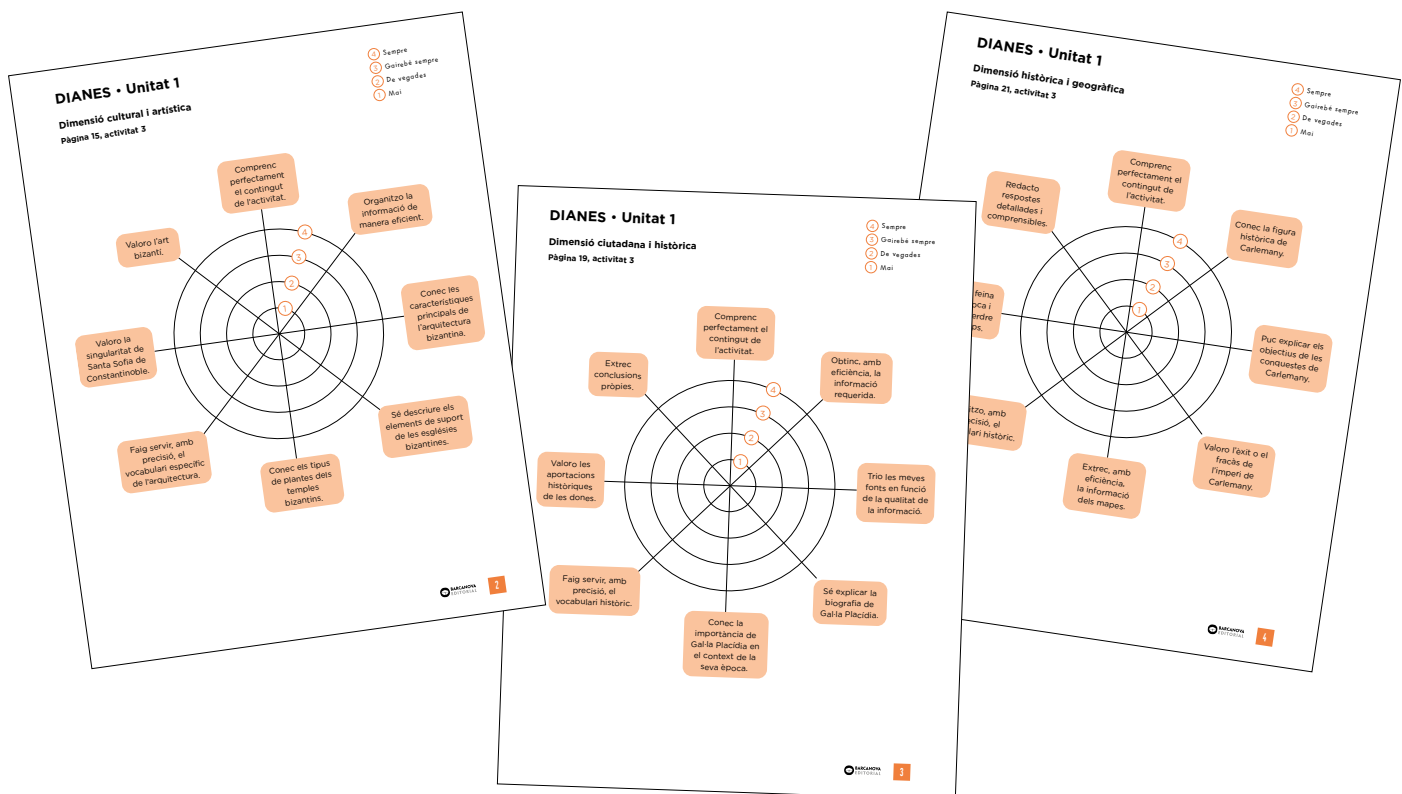
Les dianes

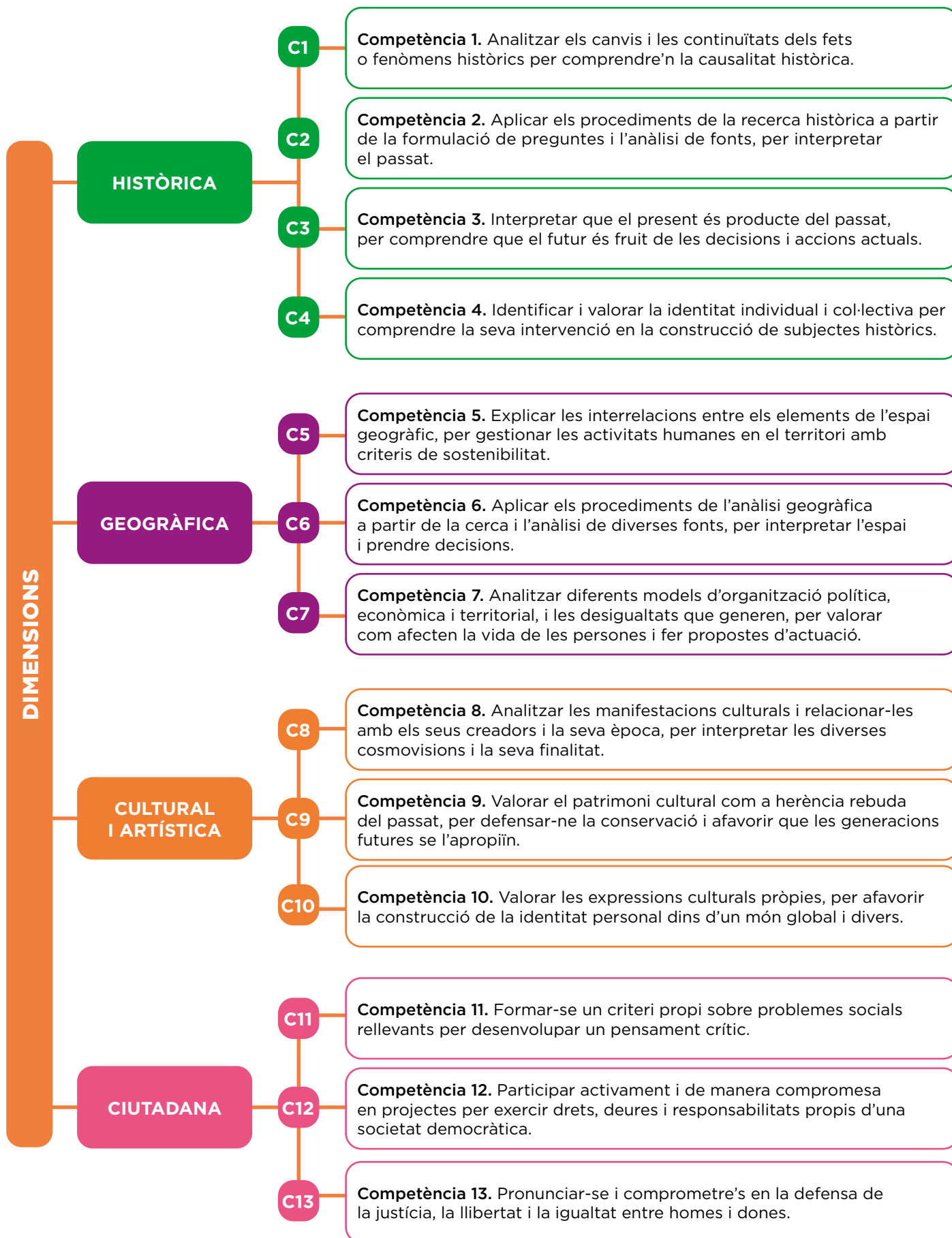
La **diana** d'autoavaluació és una altra eina que ens permet avaluar les competències d'una activitat que considerem rellevant, d'una manera ràpida i àgil, a partir de la percepció que l'alumne té del seu aprenentatge. És una eina més senzilla que la rúbrica però, de vegades, és suficient.

La representació de la diana presenta quatre cercles concèntrics, que determinen el grau d'assoliment de les competències que es volen avaluar, amb una numeració de l'1 al 4: al cercle més intern li correspon l'1 i al més extern, el 4. Vindrien a ser els graus d'assoliment de les rúbriques (expert, avançat, aprenent i novell).

Aquesta diana es divideix en tants sectors com descriptors de les competències o ítems es vulguin avaluar. Cada línia que separa els sectors representa un dels ítems. De vegades es posa el descriptor de la competència a la part externa del cercle o, si no hi ha espai, un número i la llegenda corresponent a cada un dels ítems al costat de la diana.

Per fer l'autoavaluació, l'alumne ha de valorar si l'ítem corresponent l'ha assolit de manera excel·lent (Sempre), bé (Gairebé sempre), suficient (De vegades) o cal que s'ho revisi (Mai), segons el que indiqui la llegenda de la diana, i marcar un punt en la intersecció entre la línia de l'ítem i el cercle de la numeració corresponent. Quan l'alumne ha valorat tots els ítems, ha de traçar una línia per unir tots els punts i pintar l'àrea del polígon resultant. Com més gran sigui l'àrea, més assoliment hi ha de les competències de l'activitat que s'avalua. Finalment, els alumnes poden comparar el dibuix resultant de la seva diana amb el de la resta dels companys i companyes.





» ELS OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE (ODS)

Els **objectius de desenvolupament sostenible (ODS)** són una crida universal per a l'acció per posar fi a la pobresa, protegir el planeta i garantir que totes les persones tinguin accés a l'educació, la igualtat, l'aigua, l'energia neta, la pau i la prosperitat.

Es tracta d'un pla de mesures amb **17 objectius** i **169 metes** per aconseguir un món més igualitari i habitable i que s'haurien de complir **abans de 2030**.

Aquests objectius porten implícit un esperit de col·laboració i pragmatisme amb la finalitat de millorar la vida, de manera sostenible, de les generacions futures.

A més, en si mateixos són una agenda inclusiva en tant que tracten les causes fonamentals de la pobresa i uneixen tots els estats que hi participen per aconseguir així un canvi positiu en benefici de les persones i del planeta.

La lluita contra el canvi climàtic és un element transversal i decisiu que influeix en tots els aspectes del desenvolupament sostenible i l'Agenda 2030.

Fer conscient l'alumnat dels reptes imminents plantejats en els objectius de desenvolupament sostenible en aquest programa pedagògic proporciona un marc de treball a partir del qual articular aprenentatges competencials que activin l'alumne, no tan sols quant al saber sinó també pel que fa al saber fer i al saber ser, i reforcin la seva preparació com a futurs ciutadans compromesos amb la realitat del seu temps. La primera forma de contribuir a la consecució d'aquests ODS és contribuir a augmentar la consciència pública d'aquests en tots els àmbits, i l'aula és un espai fonamental d'aprenentatge de la convivència de les generacions futures.

L'Agenda Educativa 2030, sorgida del Fòrum Educatiu Mundial celebrat a Inch'ön, República de Corea (UNESCO, 2015; Nacions Unides, 2015), va situar l'educació com una de les eines fonamentals per forjar un desenvolupament que sigui a la vegada sostenible, inclusiu, just, pacífic i cohesiu.



Els 17 objectius de desenvolupament sostenible



DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE

- » ÍNDEX DE SOCIALS (GEOGRAFIA I HISTÒRIA)
- » TEMPORITZACIÓ ORIENTATIVA
- » DESENVOLUPAMENT DE LES UNITATS



» ÍNDEX DE SOCIALS



1

L'INICI DE L'EDAT MITJANA. GERMÀNICS I BIZANTINS

1. L'edat mitjana. Etapes i civilitzacions	10
2. L'Imperi bizantí (I). Trets generals	12
3. L'Imperi bizantí (II). La societat i l'art	14
4. L'assentament dels germànics a Occident	16
5. Els regnes germànics (I). Els visigots	18
6. Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi ...	20
Tècniques. Fer ús d'informació temporal	22
Posa a prova el teu aprenentatge	24
Posa a prova les teves competències	25



2

L'ISLAM

1. El naixement de l'islam	28
2. L'expansió islàmica	30
3. Les activitats econòmiques	32
4. La societat i la vida quotidiana	34
5. La ciutat musulmana	36
Repte: Descubrim tot el que ens han aportat les cultures orientals i la cultura musulmana	38
6. El llegat artístic	40
Tècniques. Treballar amb mapes històrics	42
Posa a prova el teu aprenentatge	44
Posa a prova les teves competències	45



3

L'ALTA EDAT MITJANA. L'INICI DEL FEUDALISME

1. El feudalisme a Europa	48
2. L'economia feudal	50
3. La societat feudal	52
4. Com vivien els nobles?	54
5. Com vivien els clergues?	56
6. Com vivien els camperols?	58
7. L'art romànic (I). L'arquitectura	60
8. L'art romànic (II). L'escultura i la pintura	62
Tècniques. Analitzar obres d'art (I). L'arquitectura	64
Posa a prova el teu aprenentatge	66
Posa a prova les teves competències	67



4

LA PENÍNSULA IBÈRICA ENTRE ELS SEGLES VIII I XI

1. Al-Àndalus. L'islam a la península Ibèrica	70
2. L'organització política i econòmica d'al-Àndalus	72
3. La societat i la vida quotidiana	74
Repte: Com aconseguir aigua per a les ciutats	76
4. La cultura i l'art califal	78
5. Els nuclis de resistència cristians (722-1035)	80
6. L'organització dels nuclis de resistència	82
7. L'art en els segles IX i X. El camí de Sant Jaume	84
8. L'art romànic peninsular	86
9. Una terra de frontera	88
Tècniques. Analitzar obres d'art (II). La pintura	90
Posa a prova el teu aprenentatge	92
Posa a prova les teves competències	93



5

LA PLENA EDAT MITJANA. EL RENAIXEMENT URBÀ

1. El territori europeu. Un mosaic de regnes i de pobles ...	96
2. Els progressos agraris	98
3. Les ciutats medievals (I). Recuperació, funcions i espais	100
4. Les ciutats medievals (II). El govern i l'economia	102
5. La societat i la vida quotidiana	104
6. La renovació cultural i religiosa	106
7. L'art gòtic (I). L'arquitectura	108
8. L'art gòtic (II). L'escultura, la pintura i les vidrieres	110
Tècniques. Analitzar obres d'art (III). L'escultura	112
Posa a prova el teu aprenentatge	114
Posa a prova les teves competències	115



6

LA PENÍNSULA IBÈRICA ENTRE ELS SEGLES XI I XIII

1. La decadència política i territorial d'al-Àndalus	118
2. Consolidació i avanç dels regnes cristians	120
3. El govern i l'administració dels regnes cristians	122
4. El repoblament del territori conquerit	124
5. Les activitats econòmiques dels regnes cristians	126
6. Societat estamental i formes de vida	128
7. La cultura i l'art dels regnes cristians	130
8. Catalunya i Aragó	132
9. Les institucions de la Catalunya medieval	134
Tècniques. Com s'elabora una biografia històrica?	136
Posa a prova el teu aprenentatge	138
Posa a prova les teves competències	139



7

LA BAIXA EDAT MITJANA. CRISI I RECUPERACIÓ

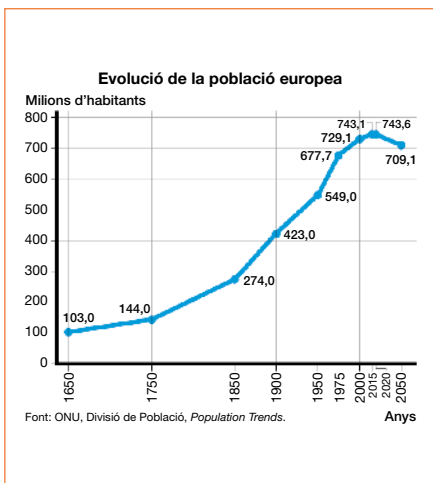
1. La baixa edat mitjana a Europa	142
2. La baixa edat mitjana a al-Àndalus. El regne nassarita ...	144
3. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (I). La política	146
4. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (II). L'economia	148
5. La societat i els seus conflictes	150
Repte: Descubrim la vida dels jueus peninsulars	152
6. La cultura i l'art	154
7. Catalunya a la baixa edat mitjana	156
Tècniques. Participar en l'aprenentatge. El treball d'història ..	158
Posa a prova el teu aprenentatge	160
Posa a prova les teves competències	161



8

L'ESPAI HUMÀ MUNDIAL

1. Distribució espacial de la població mundial	164
2. Els moviments naturals de la població	166
3. Creixement natural i evolució de la població mundial ...	168
4. La composició de la població	170
5. Els moviments migratoris (I). Les migracions interiors ..	172
6. Els moviments migratoris (II). Les migracions exteriors ..	174
Repte: Parlem de la migració internacional femenina ..	176
7. Les conseqüències de les migracions	178
8. El futur de la població mundial	180
Tècniques. Elaborar i comentar piràmides de població	182
Posa a prova el teu aprenentatge	184
Posa a prova les teves competències	185



9

L'ESPAI HUMÀ A EUROPA, A ESPANYA I A CATALUNYA

1. La distribució de la població europea i espanyola	188
2. El moviment natural a Europa i a Espanya	190
3. Els moviments migratoris a Europa.	192
4. Els moviments migratoris a Espanya	194
5. El creixement de la població europea i espanyola	196
6. La composició o estructura de la població	198
7. La població de Catalunya	200
Repte: Descubrim els polítics de població que es duen a terme a la UE	202
Tècniques. Treballar amb mapes. Els mapes temàtics	204
Posa a prova el teu aprenentatge	206
Posa a prova les teves competències	207



10

UN MÓN DE CIUTATS

1. Ciutat i urbanització	210
2. Les grans àrees urbanes en el món actual	212
3. La morfologia urbana	214
Repte: Descobrim les diferents estructures urbanes que hi ha al món	216
4. La jerarquia urbana mundial	218
5. Problemes actuals de les ciutats	220
6. La ciutat com a ecosistema	222
Tècniques. Plànols urbans i mapes mentals	224
Posa a prova el teu aprenentatge	226
Posa a prova les teves competències	227



11

LES CIUTATS A EUROPA, A ESPANYA I A CATALUNYA

1. Els poblements rural i urbà	230
2. El procés d'urbanització (I). L'etapa preindustrial	232
3. El procés d'urbanització (II). L'etapa contemporània	234
4. Característiques del poblament urbà. Els tipus de ciutats	236
5. Estructura de la ciutat (I). El centre urbà	238
6. Estructura de la ciutat (II). La perifèria urbana	240
7. La jerarquia urbana	242
8. Les ciutats de Catalunya	244
Tècniques. Fer una enquesta urbana	246
Posa a prova el teu aprenentatge	248
Posa a prova les teves competències	249



12

LES SOCIETATS ACTUALS

1. Vivim en societats	252
2. Les societats actuals segons la riquesa	254
3. Llengües i religions	256
4. Globalització i interculturalitat	258
5. La nostra societat	260
Tècniques. Fer un treball de camp urbà	262
Posa a prova el teu aprenentatge	264
Posa a prova les teves competències	265

APÈNDIX

Vocabulari	268
Diccionari visual de termes artístics	272
Planisferi	284

» TEMPORITZACIÓ ORIENTATIVA

Es fa difícil establir una temporització que sigui aplicable a tots els grups, ja que els ritmes d'aprenentatge solen ser diversos. D'altra banda, pot haver-hi alguna part de l'alumnat que, per les seves característiques, no treballi tots els continguts i activitats que presentem. És per això que la temporització que oferim aquí només és indicativa i orientadora. (TOTAL: 105 hores lectives)

UNITAT 1	HORES LECTIVES
1. L'edat mitjana. Etapes i civilitzacions	1 h
2. L'Imperi bizantí (I). Trets generals	1 h
3. L'Imperi bizantí (II). La societat i l'art	1 h
4. L'assentament dels germànics a Occident	1 h
5. Els regnes germànics (I). Els visigots	1 h
6. Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi	1 h
Tècniques	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 2	HORES LECTIVES
1. El naixement de l'islam	1 h
2. L'expansió islàmica	1 h
3. Les activitats econòmiques	1 h
4. La societat i la vida quotidiana	30 min
5. La ciutat musulmana	30 min
Repte: Descubrim tot el que ens han aportat les cultures orientals i la cultura musulmana	2 h
6. El llegat artístic	1 h
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 3	HORES LECTIVES
1. El feudalisme a Europa	1 h
2. L'economia feudal	1 h
3. La societat feudal	1 h
4. Com vivien els nobles?	30 min
5. Com vivien els clergues?	30 min
6. Com vivien els camperols?	30 min
7. L'art romànic (I). L'arquitectura	1 h
8. L'art romànic (II). L'escultura i la pintura	1 h
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 4	HORES LECTIVES
1. Al-Àndalus. L'islam a la península Ibèrica	1 h
2. L'organització política i econòmica d'al-Àndalus	30 min
3. La societat i la vida quotidiana	30 min
Repte: Com aconseguir aigua per a les ciutats	1 h
4. La cultura i l'art califal	30 min
5. Els nuclis de resistència cristians (722-1035)	30 min
6. L'organització dels nuclis de resistència	30 min
7. L'art en els segles IX i X. El camí de Sant Jaume	30 min
8. L'art romànic peninsular	30 min
9. Una terra de frontera	30 min
Tècniques	2 h
Posa a prova les teves competències	1 h
Posa a prova les teves competències	30 min



UNITAT 5	HORES LECTIVES
1. El territori europeu. Un mosaic de regnes i de pobles	1 h
2. Els progressos agraris	30 min
3. Les ciutats medievals (I). Recuperació, funcions i espais	30 min
4. Les ciutats medievals (II). El govern i l'economia	30 min
5. La societat i la vida quotidiana	30 min
6. La renovació cultural i religiosa	30 min
7. L'art gòtic (I). L'arquitectura	1 h
8. L'art gòtic (II). L'escultura, la pintura i les vidrieres	30 min
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 7	HORES LECTIVES
1. La baixa edat mitjana a Europa	30 min
2. La baixa edat mitjana a al-Àndalus. El regne nassarita	30 min
3. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (I). La política	30 min
4. La baixa edat mitjana en els regnes cristians (II) L'economia	30 min
5. La societat i els seus conflictes	30 min
Repte: Descubrim la vida dels jueus peninsulars	1 h
6. La cultura i l'art	30 min
7. Catalunya a la baixa edat mitjana	1 h
Tècniques	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 6	HORES LECTIVES
1. La decadència política i territorial d'al-Àndalus	1 h
2. Consolidació i avanç dels regnes cristians	1 h
3. El govern i l'administració dels regnes cristians	30 min
4. El repoblament del territori conquerit	30 min
5. Les activitats econòmiques dels regnes cristians	30 min
6. Societat estamental i formes de vida	30 min
7. La cultura i l'art dels regnes cristians	30 min
8. Catalunya i Aragó	1 h
9. Les institucions de la Catalunya medieval	1 h
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 8	HORES LECTIVES
1. Distribució espacial de la població mundial	30 min
2. Els moviments naturals de la població	1 h
3. Creixement natural i evolució de la població mundial	30 min
4. La composició de la població	1 h
5. Els moviments migratoris (I). Les migracions interiors	30 min
6. Els moviments migratoris (I). Les migracions exteriors	30 min
Repte: Parlem de la migració internacional femenina	2 h
7. Les conseqüències de les migracions	30 min
8. El futur de la població mundial	30 min
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	1 h
Posa a prova les teves competències	1 h

UNITAT 9	HORES LECTIVES
1. La distribució de la població europea i espanyola	30 min
2. El moviment natural a Europa i a Espanya	30 min
3. Els moviments migratoris a Europa	1 h
4. Els moviments migratoris a Espanya	1 h
5. El creixement de la població europea i espanyola	30 min
6. La composició o estructura de la població	1 h
7. La població de Catalunya	1 h
Repte: Descubrim les polítiques de població que es duen a terme a la UE	2 h
Tècniques	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	1 h
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 10	HORES LECTIVES
1. Ciutat i urbanització	30 min
2. Les grans àrees urbanes en el món actual	1 h
3. La morfologia urbana	30 min
Repte: Descubrim les diferents estructures urbanes que hi ha al món	1 h
4. La jerarquia urbana mundial	1 h
5. Problemes actuals de les ciutats	30 min
6. La ciutat com a ecosistema	30 min
Tècniques	1 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 11	HORES LECTIVES
1. Els poblaments rural i urbà	1 h
2. El procés d'urbanització (I). L'etapa preindustrial	30 min
3. El procés d'urbanització (II). L'etapa contemporània	1 h
4. Característiques del poblament urbà. Els tipus de ciutats	1 h
5. Estructura de la ciutat (I). El centre urbà	30 min
6. Estructura de la ciutat (II). La perifèria urbana	30 min
7. La jerarquia urbana	30 min
8. Les ciutats de Catalunya	1 h
Tècniques	2h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

UNITAT 12	HORES LECTIVES
1. Vivim en societats	30 min
2. Les societats actuals segons la riquesa	30 min
3. Llengües i religions	30 min
4. Globalització i interculturalitat	1 h
5. La nostra societat	1 h
Tècniques	2 h
Posa a prova el teu aprenentatge	30 min
Posa a prova les teves competències	30 min

» DESENVOLUPAMENT DE LES UNITATS

» UNITAT 1. L'INICI DE L'EDAT MITJANA. GERMÀNICS I BIZANTINS

Presentació de la unitat

Aquesta unitat didàctica inicia l'estudi de l'edat mitjana enllaçant-la amb les darreries del món antic i n'estableix la periodització entre els segles v i xv en les tres etapes clàssiques: alta edat mitjana, plena edat mitjana i baixa edat mitjana. A continuació, s'aborda la primera etapa en els dos grans àmbits territorials sorgits després de la caiguda de l'Imperi romà: l'Imperi bizantí a Orient i els regnes germànics a Occident. Aquí l'atenció se centra en el regne dels visigots i en l'imperi carolingi. En tots s'estudien els trets bàsics de l'evolució històrica i de l'organització política i administrativa, econòmica, social i cultural.

La tècnica de la unitat, dedicada a l'ús de la informació temporal, proporciona una eina bàsica per a l'estudi històric i emmarca correctament els períodes i les etapes a través de l'elaboració i el comentari dels eixos cronològics.

Elements transversals

Foment de la lectura i comprensió lectora

Coneixem prou bé la importància de l'hàbit de la lectura entre els estudiants, tant pel que fa a la seva formació com, específicament, al seu aprenentatge. Per això convindria que a l'aula es dediqués un temps a llegir diversos apartats o capítols de la unitat mitjançant la selecció d'alguns relats curts sobre aspectes i formes de vida quotidiana dels bizantins o d'alguns pobles germànics.

Per una visió global de l'edat mitjana explicada per un especialista:

- LE GOFF, J.: *L'edat mitjana explicada als joves... i als no tan joves*. Viena Editorial, Barcelona, 2007.

Sobre la societat a l'edat mitjana:

- CAMPÀS, J.: *Creació d'un estat feudal: l'alta edat mitjana (segles XI-XII)*. Barcanova, Barcelona, 1992.

Per conèixer els aspectes socioeconòmics i culturals de Bizanci:

- CAMPINS, LI. i SOSPEDRA, R.: *L'imperi bizantí: Martí Ferrer a Constantinoble*. Graó, Barcelona, 1995.

Expressió oral i escrita

S'ha de fomentar el fet que l'alumnat expressi, oralment i per escrit, determinats apartats de la unitat. Per potenciar aquesta competència pot ser vàlid el fet de corregir col·lectivament les activitats del quadern de classe i plantejar preguntes orals al grup.

Per millorar l'expressió oral, demanarem a l'alumnat que respongui a algunes de les qüestions i activitats que hi ha al començament de cada epígraf. Amb això es pretén afavorir que participin de la dinàmica i cooperin entre els alumnes posant en pràctica la pluja de d'idees. En aquest sentit, remarcuem les activitats 1, 2 i 3 de l'apartat «Juga amb el temps».

Foment de les TIC

L'ús de les TIC pot jugar un paper motivador destacat per suplir les dificultats d'aprenentatge de la història en temes abstractes, com ara la comprensió del temps, les etapes cronològiques o la relació de diversos períodes d'un mateix temps històric.

Algunes adreces interessants per a la unitat les trobareu en l'espai personal del web www.barcanova.cat.

Anticipació de tasques

Una manera d'introduir l'alumnat en el tema és recórrer als mitjans audiovisuals disponibles al començament de cada epígraf, ja sigui a través de visualitzar un vídeo introductori, dels indicats en els recursos TIC, ja sigui usant l'eix cronològic de la pàgina inicial o bé presentant mapes de les invasions dels pobles germànics.

Podem fer una primera aproximació a la unitat preguntant, a l'alumnat, si recorden alguna pel·lícula en què es vegin legions romanes o l'Imperi romà.

També es poden plantejar preguntes individualment, com, per exemple, aquestes: «Què entens per crisi de l'Imperi romà?», «Podries citar alguna causa de la crisi del segle III, ocorreguda abans de les invasions dels pobles bàrbars?».

Recursos didàctics

Cartografia

- *Atles de Catalunya, Espanya, Europa i el món*, Barcelona, Barcanova, 2011.
- HURTADO, V.; MESTRE, J.; MISERACHS, T.: *Atles d'història de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona, 1997.
- KINDER, H. i HILGEMANN, W.: *Atlas histórico mundial 1. De los orígenes a la Revolución Francesa*. Ed. Istmo. Madrid, 2003.

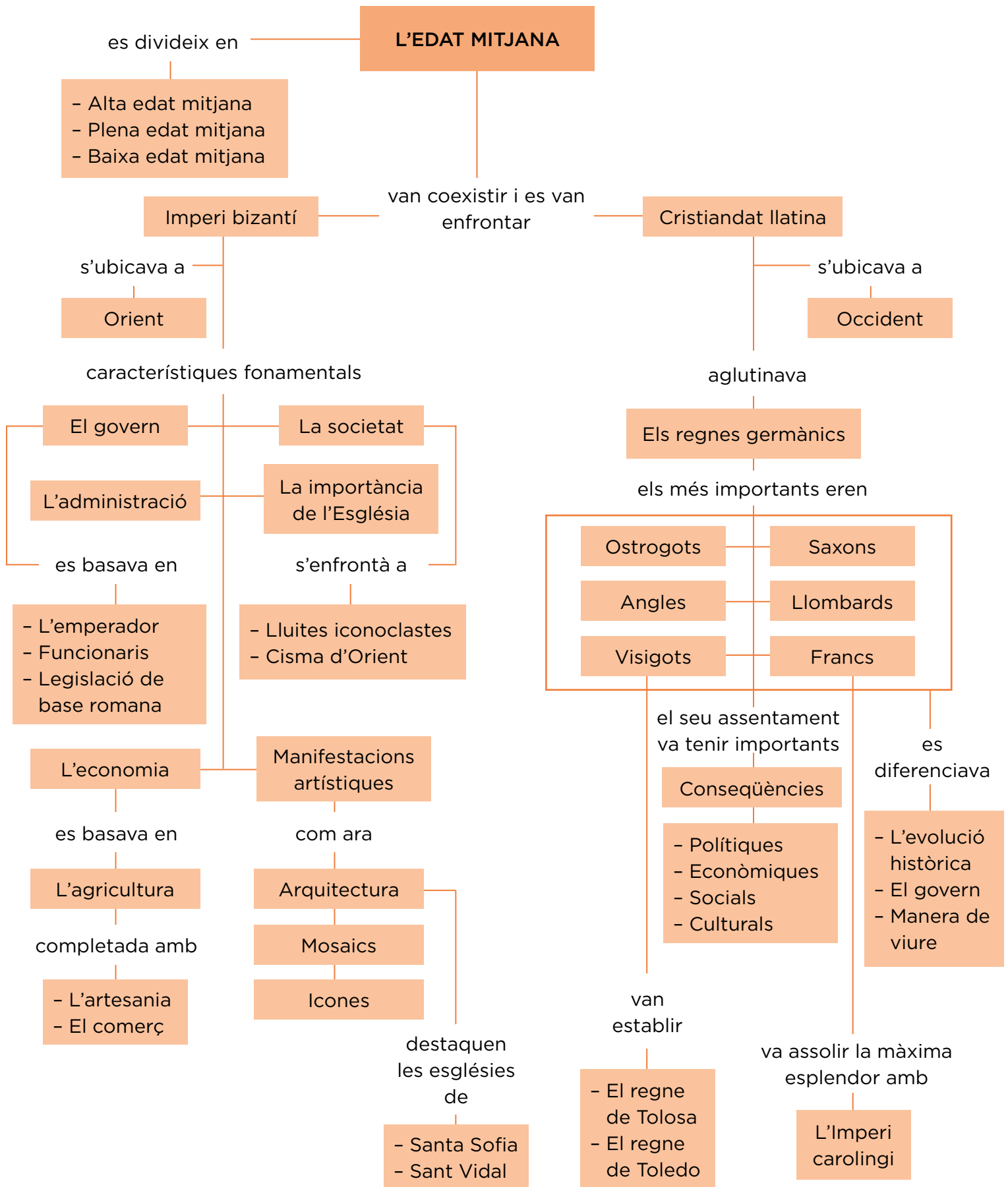
Audiovisuals

- *Carlomagno, grandes protagonistas de la historia*. Edicions Dolmen.
- DVD: *Alta Edad Media. Historia de España*. Edicions Dolmen.
- DVD: *La Edad Media*, Editorial Planeta, «Nueva Historia de España».

Bibliografia per al professorat

- BATLLORI, M.: *De l'edat mitjana*. Tres i Quatre, València, 1998.
- BOLÒS, J. i BUSQUETA, J. J. [coord.]: *Territori i societat a l'edat mitjana: història, arqueologia, documentació*. Universitat de Lleida, 2014.
- AADD: *Catalunya i Europa a través de l'edat mitjana*. Pagès Editors, Lleida, 2002.
- AADD: *Diccionari d'Història universal*. Edicions 62, Barcelona, 1995.
- MCKITTERICK, R.: *La Alta Edad Media: Europa 400-1000*. Crítica, Barcelona, 2002.
- MUNTANER, R.: *Els almogàvers*. Tres i Quatre, «Llibres clau», València, 1998.
- MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA i d'altres: *Història de Catalunya per a joves (...i no tan joves)*. Barcanova, Barcelona, 2014.
- VALDEÓN, J.: *La Alta Edad Media*. Anaya, Madrid, 1988.
- VALLEJO, M. i altres: *Mallorca y Bizancio*. Edicions Cort, Palma, 2005.
- YARZA, J.: *El arte bizantino*. Anaya, Madrid, 1991.

Mapa conceptual



Programació competencial d'aula i concreció de les dimensions

Dimensions històrica i ciutadana

COMPETÈNCIES	CRITERIS	INDICADORS	CONTINGUTS	ACTIVITATS
C1. Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.	<i>Criteris comuns de l'etapa (història)</i> 1. L'alumne ha de ser capaç de distingir els períodes convencionals de la història i representar-los gràficament.	1.1. Sap relacionar dates amb esdeveniments històrics concrets. 1.2. Coneix diferents èpoques històriques i els trets que les caracteritzen. 1.3. Adquireix i fa servir nou vocabulari històric.	- L'edat mitjana. Etapas i civilitzacions.	1, 2 i 3 (pàg. 9) 1, 2 i 4 (pàg. 11) 1 (Posa a prova el teu aprenentatge)
C13. Pronunciar-se i comprometre's en la defensa de la justícia, la llibertat, i la igualtat entre homes i dones.	<i>Criteris de 2n d'ESO</i> 1. L'alumne ha de ser capaç de comparar l'organització política, social i econòmica dels regnes germànics amb l'organització de l'Imperi romà.	1.1. Coneix el govern, l'administració, l'economia, la societat i els problemes religiosos de l'Imperi bizantí. 1.2. Analitza el procés d'assentament dels diversos pobles germànics a Occident i compara els seus regnes amb el que havia tingut l'Imperi Romà d'Occident. 1.3. Coneix els trets culturals dels visigots i els carolingis i la seva evolució política, econòmica i social. 1.4. Valora el paper de les dones en la història a través de l'estudi de personatges com ara Gal·la Plàcidia.	- L'Imperi bizantí (I). Trets generals. - L'Imperi bizantí (II). La societat i l'art. - L'assentament dels germànics a Occident. - Els regnes germànics (I). Els visigots. - Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi.	1, 3 i 4 (pàg. 12 i 13) 1 (pàg. 14) 1 i 2 (pàg. 16) 2 i 3 (pàg. 19) 1 i 2 (pàg. 20) 2, 3 i 4 (Posa a prova el teu aprenentatge) 1, 2, 3 i 4 (Posa a prova les teves competències)

Dimensió geogràfica

COMPETÈNCIES	CRITERIS	INDICADORS	CONTINGUTS	ACTIVITATS
C6. Aplicar els procediments de l'anàlisi geogràfica a partir de la cerca i l'anàlisi de diverses fonts, per interpretar l'espai i prendre decisions.	<p> criteris comuns de l'etapa (geografia)</p> <p>2. L'alumne ha de ser capaç d'identificar i interpretar diverses fonts d'informació analògiques i digitals: textuals, escrites, materials, iconogràfiques, gràfiques i cartogràfiques (mapes, plànols, imatges aèries, etc.) i comunicar la informació obtinguda de diverses formes, incloent-hi les multimèdia.</p>	<p>2.1. Analitza, amb l'ajut de mapes, la trajectòria històrica de l'Imperi Romà d'Occident, dels regnes germànics i de l'Imperi Romà d'Orient.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - L'edat mitjana. Etapes i civilitzacions. - L'Imperi bizantí (I). Trets generals. - L'assentament dels germànics a Occident. - Els regnes germànics (I). Els visigots. - Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi. 	<p>3 (pàg. 11)</p> <p>2 (pàg. 12)</p> <p>3 (pàg. 17)</p> <p>1 (pàg. 18)</p> <p>3 (pàg. 21)</p> <p>5 (Posa a prova el teu aprenentatge)</p>

Dimensió cultural i artística

COMPETÈNCIES	CRITERIS	INDICADORS	CONTINGUTS	ACTIVITATS
C8. Analitzar les manifestacions culturals i relacionar-les amb els seus creadors i la seva època, per interpretar les diverses cosmovisions i la seva finalitat.	<p> criteris comuns de l'etapa (geografia)</p> <p>2. L'alumne ha de ser capaç d'identificar i interpretar diverses fonts d'informació analògiques i digitals: textuals, escrites, materials, iconogràfiques, gràfiques i cartogràfiques (mapes, plànols, imatges aèries, etc.) i comunicar la informació obtinguda de diverses formes, incloent-hi les multimèdia.</p>	<p>2.1. Coneix els trets de l'arquitectura, les icones i els mosaics de Bizanci, i interpreta i comenta obres destacades.</p> <p>2.2. Valora les aportacions dels visigots i els carolingis en arquitectura i orfebreria.</p> <p>2.3. Analitza les obres d'art en quant fonts històriques, referents estètics i interpretacions de la realitat.</p> <p>2.4. És capaç d'ampliar els seus coneixements artístics amb l'ajut d'internet.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - L'Imperi bizantí (II). La societat i l'art. - Els regnes germànics (I). Els visigots. - Els regnes germànics (II). Els francs i l'Imperi carolingi. 	<p>2, 3, 4 i 5 (pàg. 14 i 15)</p> <p>4 (pàg. 19)</p> <p>4 i 5 (pàg. 21)</p> <p>6 (Posa a prova el teu aprenentatge)</p>

UNITAT 1

L'INICI DE L'EDAT MITJANA. GERMÀNICS I BIZANTINS

DIMENSIO HISTÒRICA - DIMENSIO GEOGRÀFICA
DIMENSIO CULTURAL I ARTÍSTICA - DIMENSIO CIUTADANA

Inicia un nou aprenentatge

L'any 476 dC, després de la desaparició de l'Imperi Romà d'Occident, va començar un nou període històric: l'edat mitjana.

En aquesta unitat analitzarem dos dels seus espais més significatius, representats per l'Imperi bizantí, a Orient; i els regnes visigòtics i carolíngis, a Occident.

En acabar la unitat, seràs capaç de comprendre alguns canvis i continuïtats històrics i de comparar, en diversos aspectes, les formes de vida de l'antic Imperi Romà i les dels nous regnes germànics.

JUGA AMB EL TEMPS

L'edat mitjana s'inicià el 476 i va concloure el 1453, encara que alguns historiadors en situen el final el 1492. Analitza la informació de feix cronològic i respon a les preguntes següents:

- Quants segles va comprendre l'edat mitjana? Quins esdeveniments històrics es prenen com a inici i final d'aquest període històric?
- Després de la desaparició de l'Imperi Romà d'Occident, quins regnes i imperis van sorgir en el seu territori? Anomena'ls.
- En grups de dos, calculeu i contesteu: Què va durar més: l'Imperi carolíngi o el regne visigòtic de Toledo?

EDAT ANTIGA	ALTA EDAT MITJANA	PLENA EDAT MITJANA	BAIXA EDAT MITJANA
27 aC - 395 dC: IMPERI ROMÀ	476 dC - 1453 dC: REGNES CRISTIANS MEDIEVALS		
27 aC: Inici de l'Imperi Romà 395 dC: Teodosi divideix l'Imperi Romà 476 dC: Caiguda de l'Imperi Romà d'Occident 507 dC: Comença el regne visigòtic de Toledo	711 dC: Invasió musulmana de la península Ibèrica. Fi del regne visigòtic de Toledo 768 dC: Inici del regnat de Carlemany	800 dC: Coronació de Carlemany com a emperador. S'inicia l'Imperi carolíngi 843 dC: Divisió de l'Imperi carolíngi	1453 dC: Els turcs conquereixen Constantinoble 1492 dC: Arribada dels europeus a Amèrica
400 dC - 600 dC	700 dC - 1000 dC	1000 dC - 1300 dC	1300 dC - 1453 dC
	395 dC - 1453 dC: IMPERI ROMÀ D'ORIENT o IMPERI BIZANTÍ		
	527 dC: Inici del regnat de Justinià 532 dC: Comença la construcció de Santa Sofia 717-718 dC: Primera crisi iconoclasta	1054 dC: Cisma d'Orient 1202-1204 dC: Quarta creuada. Preisa de Constantinoble	1453 dC: Els turcs conquereixen Constantinoble

CONTINGUTS CLAU DE LES COMPETÈNCIES

- CC1. Textos de les ciències socials: descripció, explicació, justificació, interpretació i argumentació, i vocabulari propi.
- CC3. Cronologia i temps històric.
- CC4. Coneixements històrics temporals.
- CC5. Fonts primàries i secundàries.
- CC6. Vincles entre el passat, el present i el futur. L'empatia històrica.
- CC9. El passat i el present de Catalunya en el context d'Espanya i d'Europa.
- CC10. Models d'interpretació geogràfics i de fets històrics.
- CC11. Les dones en la història i en les societats actuals.
- CC12. Les manifestacions artístiques en el seu context històric. Valoració estètica. Estils i llenguatges expressius.
- CC13. Anàlisi d'imatges i referents estètics. Descodificació de llenguatges icònics, simbòlics i audiovisuals.
- CC14. Defensa, protecció i difusió del patrimoni històric-artístic i cultural.
- CC17. Cerca, anàlisi i contrast d'informacions diverses.

Solucionari

- En total va comprendre deu segles. Es pren com a referència d'inici l'any 476; és a dir, la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident. El final seria el 1453, l'any en què els turcs van conquerir Constantinoble, o el 1492, l'arribada dels europeus a Amèrica.
- Van sorgir els regnes cristians medievals: el regne visigòtic de Toledo i l'Imperi carolíngi; i, d'altra banda, l'Imperi bizantí.
- El regne visigòtic va durar del 507 al 711. En total, dos segles. L'Imperi carolíngi es va estendre des del 768 fins al 843. És a dir, no va arribar a un segle.

Notes

UNITAT 1 » L'INICI DE L'EDAT MITJANA, GERMÀNICS I BIZANTINS

1. L'EDAT MITJANA. ETAPES I CIVILITZACIONS

1.1 L'inici de l'edat mitjana i les seves etapes

Des del segle III l'Imperi romà va sofrir la penetració dels pobles germànics, fins llavors localitzats a l'altra banda de les fronteres del Rin i del Danubi. Per defensar-lo millor, l'emperador Teodosi el va dividir l'any 395 en dues parts: l'Imperi Romà d'Occident, amb capital a Roma, i l'Imperi Romà d'Orient, amb capital a Constantinoble.


A partir de llavors, cada part va seguir una trajectòria històrica diferent.

- L'Imperi Romà d'Occident va sofrir les invasions d'una sèrie de pobles germànics, com els visigots, els sueus, els vàndals i els alans. Finalment, el 476 va caure en mans del poble germànic dels hèruls, va desaparèixer i el territori es va fragmentar en diferents regnes germànics.
- L'Imperi Romà d'Orient, en canvi, va aconseguir sobreviure a la caiguda de Roma i a les invasions germàniques. Va adoptar el nom d'Imperi bizantí i es va mantenir fins al 1453, any en què els turcs en van conquerir la capital, Constantinoble.


Les dates de 476 i 1453 han estat adoptades per molts d'historiadors per delimitar l'edat mitjana, encara que d'altres en prolonguen el final fins a l'arribada dels europeus a Amèrica el 1492. Aquest període històric es pot subdividir en tres grans etapes de durada variable: l'alta edat mitjana, que inclou el període que va del segle V al segle X; la plena edat mitjana, entre els segles XI i XIII; i la baixa edat mitjana, que comprèn els segles XIV i XV.

La divisió de l'Imperi romà (395)


Teodosi i el Gran Escudat
Nascut a Itàlia (Hispània), va ser el darrer emperador que va governar la totalitat de l'Imperi romà. A l'hora de morir va repartir l'Imperi entre els dos fills: Arcadi, que va rebre la part oriental, i Honorí, que va rebre la part occidental.



La Mediterrània l'any 1000



Imperi en època de Teodosi I



AVANCA EN COMPETÈNCIES

Fer ús d'informació temporal

1. Quants anys va durar l'edat mitjana? A quants segles equivalent?

2. Ordena cronològicament:

- a) presa de Constantinoble pels turcs; b) divisió de l'Imperi romà; c) arribada dels europeus a Amèrica; d) fundació de l'islam; e) fi de l'Imperi Romà d'Occident.

Treballar amb mapes

3. Compara els mapes i resol aquestes qüestions:

- a) Quins canvis territorials s'aprecien a Occident?
- b) Quins van ser els principals regnes germànics i on es van localitzar?
- c) Quins canvis territorials es van produir a Orient?

Participar en l'aprenentatge

4. Cerca informació i respon:

- a) Per què i quan va rebre l'edat mitjana aquesta denominació?
- b) En què es diferencien els cristianismes catòlic i ortodox?

SABIES QUE...?

A finals del segle VII, Catalunya era una terra de frontera disputada pels francs i els musulmans. Carlemany, rei dels francs, va conquerir Girona l'any 785 i Barcelona l'any 801.

1.2 Les civilitzacions medievals

Durant l'edat mitjana hi va haver tres civilitzacions que van conviure i es van enfrontar en el territori de l'antic Imperi romà: l'Imperi bizantí, la cristiandat llatina i l'islam.

- L'Imperi bizantí, a Orient, al principi va mantenir les tradicions romanes, però amb el temps va acabar adoptant la llengua i la cultura gregues. També ha rebut la denominació de cristiandat ortodoxa pel fet de no reconèixer la primacia religiosa del papa de Roma.
- La cristiandat llatina, a Occident, va aglutinar els regnes establerts en l'antic Imperi Romà d'Occident, com els visigots o els francs. Aquests pobles adoptaren la religió cristiana catòlica, que reconeixia l'autoritat del papa, i el sistema feudal, per la qual cosa també es denominen monarquies feudals.
- L'islam va ser una nova religió sorgida de les predicacions de Mahoma en el segle VI. Els seguidors, els musulmans, van conquerir, a partir del segle VII, part dels territoris de l'Imperi bizantí i de l'antic Imperi Romà d'Occident. Així van crear una nova civilització a cavall d'Orient i Occident que va rompre la unitat cristiana de les dues riberes de la Mediterrània.

Activitats complementàries


1. Indica, en un mapa, els límits de la frontera de l'Imperi romà després de la divisió de Teodosi.
2. Quines tres civilitzacions van conviure a la conca mediterrània a partir del segle VII?
3. Busca informació sobre l'emperador Justiní i escriu-ne una biografia breu.
4. Digues qui van ser aquests personatges històrics i amb quins fets històrics està relacionat cada un: Teodosi, Àtila, Ròmul August.

Solucionari

1. L'edat mitjana va començar el 476 i va acabar el 1453 o el 1492; és a dir, va durar 977 o 1.016 anys. Van ser uns deu segles.
2. L'ordre cronològic és el següent: b), e), d), a) i c).
3. a) L'Imperi Romà d'Occident va ser substituït per diversos regnes, i en una bona part de la península Ibèrica hi havia el califat de Còrdova.
b) Els principals regnes germànics van ser el regne

dels visigots, a la península ibèrica; el regne dels ostrogots, a la península itàlica; el regne dels francs, a l'actual França, Bèlgica i part d'Alemanya; els angles, els saxons i els juts a les Illes Britàniques. Els vàndals havien baixat fins al nord d'Àfrica. I hi havia molts més regnes: els alans, els hèruls, els longobards, etc.

c) L'Imperi Romà d'Orient va aconseguir sobreviure a la caiguda de Roma i a les invasions romanes, i es va mantenir fins que el 1453 els turcs en van conquerir la capital, Constantinoble.

4.  L'alumnat haurà de cercar la informació necessària per resoldre les qüestions plantejades.
 - a) Resposta oberta.
 - b) Resposta oberta. Els ortodoxos no reconeixen la primacia religiosa del papa de Roma. També hi ha diferències en la litúrgia.

Notes

UNITAT 1 « L'INICI DE L'EDAT MITJANA, GERMÀNICS I BIZANTINS »

2. L'IMPERI BIZANTÍ (I). TRETS GENERALS

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Adquirir vocabulari

1. Busca en el vocabulari del final del llibre les definicions dels termes següents i escriu-les en el teu quadern: basileu - Corpus Iuris Civilis - esmalts - espècies - ambre

Treballar amb mapes

2. Fixa't en els mapes d'aquesta pàgina per contestar: a) Quins territoris va conquerir Justinià? b) Quin era l'objectiu d'aquestes conquestes? c) Què indiquen les fletxes que hi ha en el mapa? d) Quins territoris va perdre Bizanci en el segle VII i qui els hi va prendre?

Participar en l'aprenentatge

3. Les representacions de l'emperador solen mostrar-lo amb la corona tancada, amb nimbe o auròla i vestimenta rica. Localitza aquests atributs en la imatge de la pàgina de la dreta i explica què significava cada un.

L'evolució territorial

En el segle VI, Justinià va intentar restaurar l'Imperi romà. Amb aquest fi es va apoderar del regne vàndal del nord d'Àfrica, va conquerir Itàlia als ostrogots i es va establir al sud de la península Ibèrica. A mitjan segle VI, les conquestes musulmanes havien reduït el territori bizantí a algunes regions: la península Balcànica, Àsia Menor, Sicília i alguns territoris costaners de la península Itàlica.

Els emperadors i Constantinoble

La figura de l'emperador bizantí (1) era considerada sagrada, ja que rebia el poder de Déu i tenia el mateix rang que els apòstols (apostolís).

Els emperadors van establir la cort a Constantinoble (2), l'antiga Bizanci. La ciutat, defensada per una triple muralla escalonada, allotjava el palau de l'emperador, el Senat i el tribunal de justícia, carrers comercials ampis, espais per a la vida pública, com el Forum i l'Hippòdrom; i edificis culturals i religiosos notables, com la universitat o l'església de Santa Sofia. Constantinoble tenia, a més, una posició estratègica per al comerç (2).

2.3 L'economia bizantina

L'agricultura era la base de l'economia bizantina. La majoria de les terres eren latifundis, grans propietats que pertanyien a la noblesa i als monestirs i les treballaven els serfs.

L'artesanía va elaborar articles de luxe, com ara teixits de seda, tapissos, orfebria, marfils i esmalts.

El comerç es va beneficiar de la situació estratègica de Constantinoble entre Europa i Àsia i entre les mars Mediterrània i Negra. A Bizanci arribaven seda de la Xina, espècies, marfil i perles de l'Índia; i ambre, pells i blat del nord d'Europa.

Treballar amb textos i imatges

4. Amb el text explicatiu i les imatges, resol aquestes qüestions:

- Per què la situació de Constantinoble era favorable per al comerç?
- Amb quins països i productors comercials? c) Com era la ciutat de Constantinoble?

Activitats complementàries

- A partir del llibre de text, elabora una descripció breu de les parts en què es dividia la ciutat de Constantinoble.
- A partir dels mapes, enumera les principals pèrdues territorials de l'Imperi de Justinià, des de l'expansió durant el segle VI fins a mitjan segle VII.
- Busca informació a internet sobre la «ruta de les espècies» i indica, en un mapa d'Europa-Àsia, els llocs per on passava.

Solucionari

- Les paraules *basileu*, *Corpus Iuris Civilis*, *esmalts*, *espècies* i *ambre* són al vocabulari de l'apèndix del llibre.
- Justinià es va apoderar del regne vàndal del nord d'Àfrica, va conquerir Itàlia als ostrogots i es va establir al sud de la península Ibèrica.
 - Justinià volia restaurar l'Imperi romà.
 - Les fletxes indiquen el sentit de l'expansió bizantina amb Justinià.

d) A mitjan segle VII els musulmans van prendre, a l'Imperi bizantí, la península balcànica, Àsia Menor, Sicília i alguns territoris costaners de la península Itàlica.

3. La corona tancada (*stemma*), amb una creu al capdamunt, volia dir que no hi havia ningú per damunt de l'emperador; només Déu. El nimbe o auròla al voltant del cap representava el caràcter sagrat del personatge, ja que es considerava que era emperador per elecció divina; rebia el seu poder de Déu. La vestimenta rica s'adiu amb el rang i el poder del personatge.

- a) Constantinoble estava situada estratègicament entre Europa i Àsia i entre les mars Mediterrània i Negra.
 - b) A Bizanci arribava seda de la Xina; espècies, marfil i perles de l'Índia; i ambre, pells i blat del nord d'Europa.
 - c) Resposta oberta.

UNITAT 1 • L'INICI DE L'EDAT MITJANA, GERMÀNIES I BIZANTINS

3. L'IMPERI BIZANTÍ (II). LA SOCIETAT I L'ART

3.1 La societat bizantina

La societat bizantina s'organitzava en tres nivells. En el nivell superior s'hi situaven l'aristocràcia i els alts càrrecs de l'Església, que tenien grans latifundis i ocupaven llocs destacats en el govern i en l'administració. En el nivell intermedi hi havia la resta del clergat, els funcionaris de l'Estat, els comerciants rics i els camperols lliures. I en el nivell més baix, els serfs i els esclaus.

3.2 L'Església i els seus problemes


L'Església va exercir una gran influència sobre la societat bizantina. De fet, va estar estretament vinculada al poder polític, ja que coronava l'emperador, tenia grans propietats i controlava espiritualment una societat en què les disputes religioses solien barrejar-se amb les socials. Tanmateix, va haver de fer front a dos grans problemes.

- Les **lluites iconoclastes**, que es van originar quan alguns emperadors van prohibir el culte a les imatges sagrades, o icones, i van intentar reduir el poder dels monestirs i apropiars-se dels béns d'aquests. La prohibició va desencadenar conflictes socials entre els segles VII i IX, al final, però, es va imposar el culte a les imatges.
- El **Cisma d'Orient**, que va ser causat per la rivalitat entre el patriarca de Constantinoble i el papa de Roma per la primacia sobre la cristiandat. Va acabar el 1054 amb la separació o cisma entre l'Església occidental o romana i l'oriental. Aquesta darrera, que va passar a anomenar-se Església ortodoxa, va estendre l'àrea d'influència per Europa oriental amb l'evangelització dels pobles eslaus.

3.3 L'art bizantí

- L'**arquitectura** va usar materials pobres com el maó, columnes com a suport; arcs semicirculars; i cobertes planes o voltades, especialment la cúpula damunt perones. L'edifici principal va ser l'església, que va adoptar planta rectangular, quadrada, octogonal o de creu grega. Els exemples més destacats són l'església de Santa Sofia de Constantinoble (l'actual Istanbul, Turquia), encarregada per Justinia i que avui és una mesquita; i l'església de Sant Vidal, a Ravenna (Itàlia), totes dues del segle VI.
- Els **mosaics** decoraven les parets i les cúpules de l'interior de les esglésies. Entre els més famosos figuren els de Sant Vidal de Ravenna.
- Les **icones** eren imatges religioses. La majoria estaven pintades sobre fusta i se solia utilitzar el color daurat. La forma de representar escenes religioses i les imatges de Jesucrist, la Mare de Déu i els sants va exercir una gran influència en l'art posterior.

Les icones bizantines



Les imatges sagrades bizantines o icones (del grec εἰκών, imatge) solen ser planes, de figures estilitzades i fons daurats, i segueixen una sèrie de convencions i normes de representació característiques.

AVANCA EN COMPETÈNCIES

Organitzar informació

1. Completa la taula sobre els problemes de l'Església bizantina.

Problemes	Causes	Resolució
Lluites iconoclastes	---	---
Cisma d'Orient	---	---

Conèixer l'art

2. Què eren les icones? Quina és la seva temàtica principal? Creus que són representacions realistes? Respon amb tres arguments.

Activitats complementàries

8. Indica les principals característiques de l'arquitectura bizantina.

9. Enumera les principals obres arquitectòniques d'art bizantí.

10. Digues les diferències que hi ha entre un mosaic i una icona.

Solucionari

1.

Problemes	Causes	Resolució
Lluites iconoclastes	Alguns emperadors van prohibir el culte a les imatges sagrades (icones).	Es va tornar a implantar culte a les imatges per la pressió del poble i amb el suport dels monjos.
Cisma d'Orient	Rivalitat entre el patriarca de Constantinoble i el papa de Roma pel control del poder sobre la cristiandat.	Separació o cisma entre l'Església cristiana d'Orient (catòlica).

2. Les icones eren imatges religioses. La temàtica principal era la Mare de Déu amb l'Infant Jesús, i Jesucrist. Resposta oberta.

UNITAT 1 » L'INICI DE L'EDAT MITJANA, GERMÀNICS I BIZANTINS

4. L'ASSENTAMENT DELS GERMÀNICS A OCCIDENT

4.1 Els regnes germànics

Entre els segles v i viii, una vegada desaparegut l'imperi Romà d'Occident, els pobles germànics van formar diversos regnes independents en el seu territori. Els més importants i estables van ser els regnes visigòtic i franc, que estudiarem en pàgines posteriors. N'hi va haver d'altres de més debils que, amb el temps, van ser absorbits pels més poderosos o van desaparèixer. Entre aquests van destacar:

- Els **ostrogots**. Es van assentar a Itàlia a finals del segle v comandats per Teodoric. El regne va desaparèixer a mitjan segle vi ocupat per l'imperi bizantí.
- Els **lombards**. En el segle vi van crear un regne al llarg del riu Po, a la Lombardia italiana actual. Van amenaçar les terres del centre d'Itàlia i els territoris dels papas. El regne va durar dos segles.
- Els **angles** i els **saxons**. Procedien de Dinamarca i dels Països Baixos. Després de travessar el canal de la Mànega es van assentar a l'Anglaterra actual.


4.2 Les conseqüències de l'assentament

L'assentament dels pobles germànics a Occident va tenir conseqüències polítiques, econòmiques, socials i culturals.

- **Polítiques**. Les més importants van ser la desaparició de l'imperi Romà d'Occident i la fragmentació del seu territori en petits regnes independents. En aquests, la minoria germànica hi va concentrar el poder polític.
- **Econòmiques**. La crisi que vivia el món romà es va agreujar. L'agricultura es va convertir en l'activitat més important; es va accentuar el procés de ruralització, i cada regió va tendir a l'autarquia; és a dir, a produir tot allò que necessitava. Les ciutats i les activitats ciutadanes van perdre importància. Així, els tallers artesanals i el comerç gairebé van desaparèixer, i es van limitar a satisfer les necessitats de la classe dirigent.
- **Socials**. La societat es va transformar. Els germànics es van convertir en una nova elit, militar i guerrera, que es va imposar sobre la resta de la població. Les classes mitjanes (comerciants, artesans, funcionaris i petits propietaris urbans i agrícoles) van perdre importància. I els serfs i els esclaus es van multiplicar.
- **Culturals**. La cultura va entrar en un període de crisi. Les escoles van desaparèixer, i el saber va quedar reduït a alguns llocs aïllats, com els monestirs.

A més, van deixar de fer-se grans construccions, que van ser substituïdes per petites esglésies. I la gran escultura va desaparèixer. Els pobles germànics van conèixer, en canvi, altres arts menors, com l'orfèbreria.

Els ostrogots



Mausoleu de Teodoric, a Ravenna (Itàlia). Els ostrogots eren una branca del poble got que es va establir a la vora de la mar Negra. L'any 493, aquests gent, juntament amb Teodoric, van conquerir Itàlia després d'haver deposat l'Imperi Occidental. Finalment, el 535 Justinà els va derrotar.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES


Organitzar informació

1. Fes un esquema sobre les conseqüències de l'assentament dels germànics. Quina altra tècnica podries usar per organitzar aquesta informació?


2. La manera de viure dels romans ja la coneixes de cursos anteriors. Compara-la amb la manera de viure dels germànics.

Invasions i regnes germànics

Les invasions de pobles



Els regnes germànics en el segle v



Treballar amb mapes

3. A partir dels mapes d'aquesta pàgina, respon a les preguntes següents:

- Quins pobles germànics es van assentar per la Gàl·lia? I per Hispània?
- Quins altres regnes germànics no mencionats fins ara s'hi aprecien i on es van assentar?
- On estaven assentats els ostrogots, els visigots, els francs, els angles i els saxons abans d'envair l'imperi romà?
- Quins pobles germànics es van assentar per la Gàl·lia? I per Hispània?
- Quins altres regnes germànics no mencionats fins ara s'hi aprecien i on es van assentar?
- Investiga quina relació hi va haver a Itàlia entre hèruls, ostrogots, bizantins, lombards i francs?

Activitats complementàries

13. Localitza, en un mapa mut, aquests regnes germànics: angles i saxons, visigots, vàndals, ostrogots i francs.

14. Escriu les semblances i les diferències entre els principals pobles germànics, fent referència especialment a la ubicació, als factors que van contribuir al seu desplaçament i als regnes que van crear.

Solucionari

1. Resposta oberta. Pot fer-se un mapa conceptual o un esquema.

2. Aquesta activitat vol afavorir l'aprenentatge autònom. Resposta oberta. El professorat comprovarà els coneixements previs sobre el tema i els extrapolà a «La vida quotidiana dels romans» del llibre de 1r d'ESO. Els alumnes poden elaborar una taula, amb dues columnes, en què es comparin els principals trets de cada poble: llengua, tipus d'habitatge, moneda, indumentària, alimentació, costums quotidians, grups socials, lleure, activitats econòmiques...

3. a) Els ostrogots: a les vores de la mar Negra, a l'orient del riu Dnièper. Els visigots: a l'oest del riu Dnièper (són els «gots de l'oest», en contraposició als ostrogots o «gots de l'est»). Els francs: a l'antiga Gàl·lia. Els angles: a la península de Jutlàndia (actual Dinamarca). Els saxons: al nord de la Germània.

b) Es van assentar a la Gàl·lia els francs i els burgundis. A Hispània, els visigots i els sueus.

c) A les illes britàniques hi havia els bretons i els escots; als actuals Països Baixos, els frisons; al nord de la península itàlica, els llombards i en una part de l'antiga Gàl·lia, els burgundis; al nord d'Àfrica els vàndals; i entre la mar Negra i el regne dels ostrogots, els gèpides.

d) Aquests pobles van lluitar entre ells pel control de la península Itàlica. Els hèruls van conquerir una bona part del territori, però van ser vençuts pels ostrogots. Els llombards, que també havien establert el seu regne a Itàlia, van desaparèixer en benefici dels francs al nord i dels normands al sud. Per la seva banda, els ostrogots van lluitar contra els bizantins en temps de Justinà i van ser derrotats a mitjan segle vi.

UNITAT 1 « L'INICI DE L'EDAT MITJANA, GERMÀNICS I BIZANTINS »

5. ELS REGNES GERMÀNICS (I). ELS VISIGOTS

5.1 L'evolució històrica

Després de la caiguda del darrer emperador romà, els visigots es van instal·lar l'any 418 al sud de la província romana de la Gàl·lia mitjançant un pacte amb Roma. L'acord els autoritzava a governar la regió a canvi de defensar-la dels atacs d'altres pobles. Per això, com a aliats de Roma, van entrar l'any 415 a la península Ibèrica per lluitar contra els invasors sueus, vàndals i alans.

5.1.1 El regne visigòtic de Tolosa (418-507)

Després de la caiguda del darrer emperador romà, els visigots van establir un regne que s'estenia a ambdós costats dels Pirineus i van fixar la capital a Tolosa. Aquest regne va arribar a l'apogeu amb Euric (440-484), que el va estendre per quasi tota la península Ibèrica. Però el successor, Alaric II, va ser derrotat i mort pels francs a la batalla de Vouillé (507); els visigots van traslladar-se al sud dels Pirineus.

5.1.2 El regne visigòtic de Toledo (507-711)

Una vegada instal·lats a Hispània van fixar la capital a Toledo. Primer, el rei Leovigild (569-586) va sotmetre els sueus, càntabres i asturs; i els seus successors van expulsar els bizantins i van vèncer els vascons. Després, es van integrar amb la població hispanoromana, a partir de la conversió de Recared, al catolicisme en el III Concili de Toledo (589) i a partir de la implantació per Recesvint d'una legislació comuna: el Furo Juzgo (654). L'any 711 els musulmans els van derrotar a Guadalete, cosa que va posar fi al regne.

5.2 La manera de viure dels visigots

- **L'organització política** dels visigots va ser la monarquia electiva, cosa que va provocar lluites successòries greus. El monarca estava assessorat per l'aula reial, un organisme format per nobles i eclesiàstics.
- **L'economia** es va centrar en l'agricultura. A més, a la Meseta, la ramaderia transhumant va tenir un gran auge. Els latifundis van continuar en mans de la noblesa i de l'Església.
- **La societat** s'encapçalava una minoria rica integrada pels nobles i l'alt clergat. Per sota s'hi situaven els petits propietaris, els treballadors dels latifundis, els artesans i comerciants i els serfs.
- **La cultura** es va empobrir i va quedar en mans de l'Església. Va destacar sant Isidor de Sevilla, que va escriure *Etimologies*.
- **L'art** va originar petites esglésies, com Santa Comba de Bande (Orense), San Juan de Baños (Palència) o San Pedro de la Nave (Zamora), en què es van usar arcs de ferradura. També van fer treballs d'orfebreria magnífics com fibules i corones votives.

L'evolució geopolítica

Les aportacions culturals

Esglésies voltades

San Pedro de la Nave (Zamora). Interior (1) i planta de creu grega inscrita en un rectangle (2). Exterior de l'ermita de Santa Comba de Bande (3).

Relleus

La decoració interior de les esglésies es feia a base de relleus amb temes vegetals i geomètrics (4) o amb escenes de l'Antic i del Nou Testament (5). Aquesta decoració es reflectia en capiteus, capiteus i frisos.

Treballs d'orfebreria

L'orfebreria o treball dels metalls preciosos era ha llegat dos tresors: el tresor de Guerrazar, Toledo (6), i el de Torredorsimone, Jaén (7).
Tots dos estan compostos per corones votives d'or, que es pensaven com a ofrena a l'interior de les esglésies i, per això. També s'han de mencionar les fibules per ambonar la roba (8).

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Treballar amb mapes

1. Quina relació hi ha entre els mapes històrics d'aquesta pàgina? Explica la informació que aporta cada un.

Fer ús d'informació temporal

2. Amb les dades del text de la pàgina anterior, dibuixa una línia del temps amb l'evolució del regne visigòtic.

Participa en l'aprenentatge

3. Busca informació sobre Gal·la Placídia i valora la seva importància en relació amb la història de Catalunya.

Valorar el patrimoni

4. Busca imatges d'art visigòtic i construeix un dossier de documents. Redacta un text explicatiu breu al costat de cada imatge.

Activitats complementàries

- Quins van ser els principals reis visigots?
- Completa, en el teu quadern, el següent quadre referit a la manera de viure dels visigots.

Govern	Societat	Economia	Cultura

- Busca informació a internet sobre la batalla de Guadalete, i localitza, en un mapa, la zona geogràfica on va tenir lloc. Després, digues quina conseqüència cabdal va tenir aquesta batalla en la història d'Espanya.

Solucionari

- Els tres mapes mostren l'evolució de l'arribada, l'expansió i l'assentament, dels pobles germànics a la península Ibèrica. El primer mostra la invasió dels pobles «bàrbars». El segon mostra l'extensió que va tenir el regne visigòtic de Tolosa. El tercer, la del regne visigòtic de Toledo.

- Resposta de lliure elaboració. Per fer-la, es pot consultar l'explicació de la tècnica a les pàgines 22-23 del llibre de l'alumne. Els anys podrien ser aquests: 415, 418, 440, 507, 569-586, 589, 654, 711.

- ODS (5)** Resposta oberta. Cal, però, que l'alumne destaquï que Gal·la Placídia va viure a Bàrcino com a consort d'Ataülf. Quan Ataülf va morir, entre els anys 415 i 416, Gal·la Placídia va tornar a Roma. Gal·la Placídia és recordada en el nomenclàtor de Barcelona i Tarragona. La vida d'aquella dona ha inspirat artistes de diversos àmbits. Jaume Pahissa, per exemple, va compondre una òpera, amb lletra catalana de Guimerà, titulada Gal·la Placídia (estrenada al Liceu de Barcelona el 1913).

- Resposta oberta. El dossier ha d'incloure almenys una imatge de cada tipus: arquitectura, escultura (relleu) i orfebreria.

6. ELS REGNES GERMÀNICS (II). ELS FRANCS I L'IMPERI CAROLINGI

Els francs, després de travessar el Rin, es van instal·lar l'any 481 al nord de la província romana de la Gàl·lia, on **Clodoveu** va fundar la dinastia merovíngia.

El regne franc va ser el regne més important de tots els que van crear els pobles germànics arran de la desaparició de l'imperi Romà d'Occident.

6.1 L'evolució històrica. Del regne a l'imperi

L'any 751, **Pipí el Breu** va implantar una nova dinastia, la carolíngia, que va arribar a la màxima esplendor amb el seu fill **Carlemany** (742-814). Aquest es va proposar restablir la unitat de l'antic Imperi Romà d'Occident. Amb aquest fi, va conquerir els territoris de nombrosos pobles, com els lombardeus, al nord d'Itàlia; els bàvars i els avars, al centre d'Europa; els saxons, al nord d'Alemanya, i els burgundis a l'est de França. Després d'aquestes conquestes, el papa Lleó III va coronar Carlemany emperador el dia de Nadal de l'any 800 a la ciutat de Roma. No obstant això, l'imperi només va durar fins l'any 843, perquè, quan va morir el fill i successor de Carlemany, **Lluís I el Pietós**, l'imperi es va dividir entre els fills d'aquest.

6.2 La manera de viure carolíngia

- El govern de l'imperi carolíngi requeria en l'emperador, que també va assumir el paper de defensor de la cristianitat, protector del papa i va arribar a intervenir en els assumptes de l'Església. Per **administrar-lo**, l'imperi es va dividir en comtats, dirigits per un comte: i en marques o províncies defensives frontereres, dirigides per un marquès.
- L'economia carolíngia es va basar en les **activitats agràries**, que es practicaven en latifundis extensos que pertanyien a l'aristocràcia i a l'Església. En aquests latifundis, s'hi conreaven cereals, s'hi practicava la ramaderia i la caça, i s'obtenien fruits dels boscos.
 - Les **activitats urbanes** van decaure. Així, l'artesania va passar a dur-se a terme en els latifundis, en què es fabricaven tots els articles necessaris per a la vida (teixits, eines, etc.); i el comerç es va limitar a dur els articles de luxe demandats pels més rics i poderosos.
 - La **societat** carolíngia s'organitzava en tres grups. Els **nobles** i els **alts càrrecs eclesíastics** ocupaven la posició social més elevada, tenien la majoria de la terra i exercien els principals càrrecs en el govern i en l'administració. Els següents a la resta de les **persones lliures** (campesius, artesans i comerciants). I en darrer lloc s'hi situaven els **serfs**, descendents dels antics esclaus que estaven subjectes a la terra i no la podien abandonar sense permís.

L'evolució geopolítica

Imperi carolíngi

Desintegració de l'imperi carolíngi

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Comprende la realitat històrica

- Explica, per escrit, els esdeveniments històrics que van tenir lloc en aquests anys: 481, 751, 800, 843.
- Qui van ser aquests personatges: Clodoveu, Pipí el Breu, Carlemany, Lleó III, Lluís I el Pietós?

Algunes aportacions culturals

Arquitectura

El **palau imperial** de Carlemany a Aquisgrà (1) tenia les funcions de residència permanent i administrativa de l'imperi. Entre els edificis més significatius hi havia la **capella palatina** (2), construïda entre els anys 790 i 805 per l'arquitecte Eudes de Metz, que va seguir el model de l'església bizantina de Sant Vital de Ravenna.

Escultura

En escultura destaca la representació en bronze de **Carlemany a cavall** (3), semblant a les dels emperadors romans.

6.3 La cultura i l'art

Durant el regnat de Carlemany es va produir un cert **renaixement cultural** que va tenir el centre a Aquisgrà, la residència imperial. En aquesta ciutat Carlemany va fundir l'escola palatina, dirigida per Alcuí de York i inspirada en models romans.

L'**arquitectura** va disposar d'algunes construccions notables, com ara palaus, esglésies i monestirs, que Carlemany va manar edificar a les principals ciutats (Ingelheim, Aquisgrà, Nîmes) com a manifestació del seu poder. Entre aquestes van destacar el palau d'Aquisgrà, residència de l'emperador, del qual es conserva la capella construïda entre els segles vni i ix; l'abadia de Fulda, i el desaparegut monestir de Saint Gall.

En han arribat molt poques **escultures** d'aquesta època, com ara la de Carlemany a cavall.

D'**obres menors** fetes en ivori o metall (reliquiaris, arquetes), en tenim més; i també **miniatures** o pintures de mida petita sobre pergament que il·lustraven llibres, com els evangeliaris.

Treballar amb mapes

- Fixa't en els mapes i redacta un text amb la informació que aporten. En aquest text has de contestar, com a mínim, aquestes qüestions: Quin va ser l'objectiu de les conquestes de Carlemany? Va aconseguir els seus propòsits?

Conèixer l'art

- Observa i escriu quins eren els materials, els suports, els arcs i les cobertes emprats en l'arquitectura carolíngia.
- Quina informació aporta l'escultura equestre de Carlemany sobre els seus objectius polítics i sobre el poder de l'emperador?

Activitats complementàries

18. Compara l'arquitectura bizantina amb la visigòtica pel que fa als aspectes següents: grandària, materials, planta, coberta, finestres, tipus de decoració.

19. Escriu un comentari breu sobre la importància del llegat artístic de l'Imperi carolíngi a partir de l'anàlisi del palau d'Aquisgrà.

Solucionari

1. Esdeveniments del període:

- 481: Els francs es van instal·lar a la Gàl·lia.
- 751: Pipí el Breu va implantar la dinastia carolíngia.
- 800: Carlemany va ser coronat emperador.
- 843: Final de l'imperi, en ser dividit entre els fills de Lluís I el Pietós.

2. *Clodoveu*: primer rei dels francs, fundador de la dinastia merovíngia a la Gàl·lia romana.

Pipí el Breu: fill de Carles Martell i pare de Carlemany, amb ell començà la dinastia carolíngia.

Lleó III: papa de Roma que coronà Carlemany emperador d'Occident.

Lluís I el Pietós: succeí el seu pare Carlemany com a emperador del Sacre Imperi Romanogermànic, que es va dividir després de la seva mort.

3. Resposta oberta. Com a orientació, l'objectiu principal de les conquestes de Carlemany va ser restaurar l'antic Imperi Romà d'Occident. Els seus propòsits no es van complir, atès que, a la mort del seu hereu, Lluís I el Pietós, l'imperi es va desintegrar.

4. *Materials*: pedra i maó.

Suports: columnes interiors i arcs de mig punt.

Cobertes: teulades de dos vessants.

5. Resposta oberta. Per exemple: és una figura petita, de 24 cm d'alt, feta de bronze. Mostra l'emperador amb la corona i sense barba, cavalcant un cavall d'estil grecollatí. La desproporció del cos amb relació al cavall, —que resulta massa petit— i la capa i les botes altes que duu reforcen la imatge de sobirania. A la mà hi duu la bola del món, per representar el seu poder.

UNITAT 1 » POSA A PROVA EL TEU APRENTATGE

» POSA A PROVA EL TEU APRENTATGE

- Defineix breument per escrit els conceptes representats a través de les imatges següents.



Cisma d'Orient



Corpus Iuris Civilis
- Explica qui van ser aquests personatges, i digues per quin fet o per quins fets històrics van destacar.



Regnes germànics



Fíbula
- Orderna cronològicament aquests fets. A continuació, situa'ls en un eix cronològic senzill.



Leovigild



Justinià I



Teodosi I
- Relaciona aquests conceptes i aquestes frases amb l'Imperi bizantí o amb un regne germànic i completa el quadre resum següent:

Imperi bizantí	Regnes germànics
a) basileus; b) llombards; c) decoració a base de mosaics; d) icona; e) ruralització; f) Fuero Juzgo; g) Il·lites iconoclastes.	...
- Observa aquestes imatges. Després, compara les arquitectures bizantina i visigoda i explica les característiques de cada una.



A



B

24 BARCANOVA EDITORIAL

Posa a prova el teu aprenentatge

Solucionari

1. Cisma d'Orient: rivalitat entre el patriarca de Constantinoble i el papa de Roma que el 1054 acabà amb la separació o cisma entre l'Església occidental o romana i l'oriental o ortodoxa.

Corpus Iuris Civilis: legislació basada en el dret romà i compilada per Justinià.

Regnes germànics: regnes independents que es van implantar a l'antic territori de l'Imperi Romà d'Occident.

Fíbula: sivella o fermall a manera d'imperdible feta de bronze i ferro o metalls preciosos pròpia de la indumentària dels visigots.

2. Resposta orientativa.

Leovigild: rei visgot (573-586), governador de la Hispània Citerior, inicià la conquesta dels dominis bizantins de la Bètica i Il·lità i sotmeté els bascs i els sueus.


Justinià I: emperador bizantí (527-565), casat amb Teodora, associada al tron i consellera principal; volia reconstituir l'Imperi romà i, a més, el cristià; per això conquerí moltes terres, entre les quals les Illes Balears i la regió SE de la península Ibèrica;

impulsà importants construccions, com l'església de Santa Sofia de Constantinoble i la de Sant Vidal de Ravenna; va manar fer el recull jurídic *Corpus Iuris Civilis*.

Teodosi I el Gran: emperador romà (379-395) nascut a Hispània; a la seva mort l'Imperi es dividí en dos: el d'Orient, on regnà el seu fill Arcadi, i el d'Occident, on regnà el seu fill Honori.

3. Datació i ordre cronològic: c) fundació de Constantinoble (330); b) conquestes de Justinià (533-565); e) III Concili de Toledo (589); d) conquesta musulmana de Síria, Palestina i Egipte (al llarg del segle VII); f) coronació de Carlemany (800), a) presa de Constantinoble pels turcs (1453).

4. Imperi Bizantí: a), c), d), g).
Regnes germànics: b), e), f).

5.  Resposta oberta. L'alumnat ha d'esmentar els principals pobles germànics i referir-se a les conseqüències de tipus polític, econòmic, social i cultural.

6. Resposta oberta. Les figures A i B corresponen a l'arquitectura bizantina; i la C i la D a l'arquitectura visigoda.

POSA A PROVA LES TEVES COMPETÈNCIES • UNITAT 1

» POSA A PROVA LES TEVES COMPETÈNCIES

El llegat de Carlemany

El llegat que va deixar Carlemany (A) quan va morir el 28 de gener de l'any 814 comprenia un imperi unit, una administració eficaç i una gran obra educativa.

Qui va ser aquesta persona que va poder aconseguir allò que semblava impossible? Se'n coneix la data de la mort, però no la del naixement, que generalment s'ha fixat en l'any 742. No obstant això, diversos factors han conduït els experts a reconsiderar aquesta data: la proposta d'abril del 748 com la data probable del naixement. On va néixer? No se sap amb certesa. De fet, hi ha molts llocs que es van gloriar de ser el bressol d'aquest sobirà; entre aquests, el monestir de Prüm i la ciutat de Düren, a Alemanya, o Quierzy, al nord de França. El que se sap del cert és que el seu pare, Pipí el Breu, va ser el rei dels francs a partir de 751.

Actualment, Carlemany és considerat el fundador de les monarquies francesa i alemanya i el pare d'Europa, perquè el seu imperi va unificar per primera vegada la major part de l'Europa occidental. A més, Carlemany va

iniciar una reforma en l'educació, denominada des del segle XIX, el «Renaixement carolingi».

Ja abans de l'arribada al tron, Carlemany va fer que nombrosos savis acudissin a la cort i va obrir escoles monàstiques i catedralícies. I tota el seu mandat es van redoblar i van ressorgir la cultura i la tradició educativa de l'antiguitat. La «minúscula carolínia» (B), un tipus d'escriptura nou i clar, va facilitar enormement la còpia de documents, és a dir, la transcripció i, amb això, la difusió de textos antics. És per dir, per tant, que el compromís de Carlemany amb l'educació, la literatura i l'art va assentar les bases de la cultura europea.

Carlemany va deixar el seu regne d'una administració eficaç, amb una legislació uniforme, i va crear, l'any 781, una moneda única per afavorir un espai econòmic més o menys homogeni. Aquesta moneda, la lliura carolínia, que equivalia a una lliura de plata, va durar fins a l'any 1795, quan, després de la Revolució Francesa, es va instaurar el franc. Per això, pot dir-se que aquesta moneda és el precedent de l'euro.

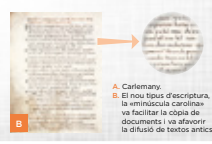
1. Després de llegir el text, calcula mentalment o bé amb llapis i paper: a) Quants anys han transcorregut des de la mort de Carlemany fins al 28 de gener d'aquest any? Convertis aquesta xifra en segles i mil·lennis. b) Durant quants anys va ser vigent la lliura carolínia? c) Carlemany va iniciar el seu regnat l'any 768. Quants anys tenia en aquell moment, segons la tradició i segons els experts?

2. Els francs, que eren francesos, alemanys o les dues coses? Explica breument en quins fragments del text t'has basat per arribar a una conclusió.

3. Per què va ser important la «minúscula carolínia»? Dedueix la resposta correcta: a) Va facilitar la còpia de documents. b) Aportava noves formes de transcripció. c) Va facilitar la transcripció i la difusió dels textos procedents de l'antiguitat.

4. Completa aquest quadre resum amb el que actualment es considera el llegat de Carlemany.

Política	Economia	Cultura
---	---	---



A. Carlemany.
B. El nou tipus d'escriptura, la minúscula carolínia, va facilitar la còpia de documents i va afavorir la difusió de textos antics.

BARCANOVA EDITORIAL 25

Posa a prova les teves competències

Solucionari

1. a) Des de la mort de Carlemany (814) han passat més de 1.200 anys; és a dir, 12 segles i 1,2 mil·lennis. b) Vigència de la lliura carolínia: des del 781 fins al 1795 = 1.014 anys. c) Tradicionalment s'ha fixat la data de naixement de Carlemany l'any 742; per tant, Carlemany devia tenir 26 anys quan va iniciar el seu regnat. Però, alguns experts diuen que la data més probable del naixement de Carlemany va ser l'any 748; per tant, en aquest cas devia tenir 20 anys.

2. Les dues coses. Les frases que haurien de guiar l'alumnat en la seva resposta són aquestes:
 - L'Abadia de Prüm i la ciutat de Düren, a Alemanya; o Quierzy, al nord de França.
 - És considerat el fundador de les monarquies francesa i alemanya.

3. La resposta correcta és la c). En el quart paràgraf del text s'explica el següent: «un tipus d'escriptura nou i clar va facilitar enormement la còpia de documents; és a dir, la transcripció; i, amb això, la difusió de textos antics».

4. ODS (4, 16, 17)

Política	Economia	Cultura
Monarquies francesa i alemanya. Pare d'Europa. Administració eficaç. Legislació uniforme.	Espai econòmic més o menys homogeni. La lliura com a precedent de l'euro.	El renaixement carolingi va assentar les bases de la cultura europea.

Notes
